

1783

БОГОСЛОВІЯ

BOHOSLOVIA

НАУКОВИЙ ТРИМІСЯЧНИК

ВИДАЄ

БОГОСЛОВСЬКЕ
НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО

ЛЬВІВ — LEOPOLI

Зміст (Index)

	Сторона (pag.)
о. Проф. Др. Йос. Сліпий — Папа Пій XI (1879—1929) (Prof. Dr. J. Slipuj — Pius PP. XI.)	205—208
Prof. Dr. Jos. Slipuj — Directiones quaedam progressum theologicum in Oriente spectantes.	209—226
о. Др. Василь Масцюх — Про заручини в Галицькій провінції (Dr. V. Masciuch — Sponsalia de futuro in metropolia Halicensi).	227—234
2. Огляди й оцінки (Conspectus et recensione): Ant. Malvy et Marc. Viller — La Confession Orthodoxe de Pierre Moghila (о. А. Ішак). Dr. Ottmar Dittrich — Geschichte der Ethik (о. Др. І. Цегельський). Abhandlungen des Ukrainischen Wissenschaftlichen Institutes in Berlin (о. А. Ішак). Louis Rousic — Le Saints Ordres (о. Йос. Схрайверс Ч. св. Ізб.).	
1. П. Павленко — Богослужбова мова в православної церкві. 2. о. Т. Галушинський ЧСВВ. — Думка і наука Церкви в питаннях літургічної мови (о. Др. І. Цегельський). Ks. Dr. F. Madeja — Wybór egzort dla młodzieży szkół średnich (о. Др. І. Фіголь). Dr. Phil. et s. Theol. Spesz Alexander — Summarium Philosophiae Christianae (Яросл. Біленький). P. Chrys. Baur O. S. B. — Johannes Chrysostomus und seine Zeit (о. А. Ішак). Msgr. W. Cremer — Die katholische Aktion (о. Др. О. Стасюк).	235—257
3. Вибрані питання (Analecta): о. Василь Белей — Латинська мова як викладова в богословії	258—260
4. Богословське Наукове Товариство (Societas Theologica): Нові члени — Науковий Збір — Загальні Збори.	261—264
5. Всячина — Хроніка (Varia—Chronica): Програма викладів на Гр.-кат. Богословській Академії у Львові в зимовім семестрі акад. року 1929/30 — З катол. університетів — Союз високих шкіл — Катол. університет в Німвеген — Статистика німецьких катол. професорів висших шкіл.	265—268
6. Книжки і часописи (Libri et ephemerides)	269—276

НОТА: „Bohoslovia quater in anno (praeter „Summaria“ semper unum alterumve articulum latine conscriptum continens) prodit. Annuā subnotatio pro externis regnis 2¹/₂ Dol. am.

Litterae mittantur:

„Bohoslovia“ Leopold (Lemberg)
Kopernika 36.

Proprieta rumvula

Beatissime Pater,

Doct. Joseph Šlipuj recto Seminarii græco-catholici Leopoli ad pedes prostratus humillime rogat ut Sanctitas Vestra eisdemque Seminarii superioribus, professoribus, alumnis Apostolicam Benedictionem impetret benignissime dignetur

Ius P.P. XI

peramanter perpetuè in Dno

О. Проф. Д-р ЙОСИФ СЛПІЙ

ПАПА ПІЙ ХІ

1879—1929.

(Prof. Dr. J. Slipyj — Pius PP. XI).

Свідомість величнього, могутнього і грандіозного наповнює душу, коли вона обнімає щораз то ширші круги знання і ділання, коли має спромогу вийти поза буденні потреби і переступити вузькі рямці пересічності. Вона росте і піднімається зі своїми плянами і далекосяглими задумами. Таке почування проймає кожного, хто кине оком на працю і творчість Св. О. Пія ХІ. Не обмежується вона на місто, край, державу, часть світа, але обнімає цілу земську кулю. Його пляни і думи не щоденні справи, але напрями століть цілого людства, не матеріяльні, а духові і то не лише природні, але в першу чергу надприродні і вічні. Його власть розтягається на цілу землю, а мільйони і мільйони умів і сердець вслухуються в його слово. А одначе в тій перспективі вічності Боже Провидіння вкладає кожному папі обовязок сповнити якусь особливу місію, яка витискає знамя на цілій діяльності Христового Намісника.

Два головні змагання ціхують понтифікат Пія ХІ. Перше, се зреорганізувати життя в католицькій Церкві і опанувати бурливі напрями сучасного людства, начеркнути норми дальшого розвою і втягнути мірян до співпраці, щоби таким чином поширити католицький світогляд, — а друге — піднести науку і звернути її на правий шлях.

I

Одинадцять місяців минуло по виборі св. Отця, коли появилася його перша енцикліка „Убі аркано Деї“ (1922). Є вона висловом глибокого передумання положення, в якім стогне сучасне людство. Ненависть народів і держав, комунізм і фашизм, реакція угнетених меншостей, духове при-

гноблення і фінансові кризи свідчать, що побідники дорожше оплачують свою перемогу, як переможені програму.

Хоч втих рев гармат і свист куль, та зложено оружжа, але не розброєно умів, які пруть до війни. Завданням Пія XI було отже звернути світ до мира і молитвою та надприродними середниками гасити взаїмну заїлу ненависть. Засади любови і справедливости дадуть запоруку тревалого мира, а се можливе лиш у царстві Христа,¹⁾ яке мусить основно обняти душу, бо світ шукає війни. Старанням Пали є не лише закріпити царство Христа в серцях християнських народів, вирвати їх з протихристиянських струй, але поширити їх і між невірними. Звідси скріплена і обновлена місія ідея. Вона не хоче зміцнювати ні політичних впливів ворожих держав, ні чужих культур і тому стремить всюди до створення автохтонної ерархії. Кождий нарід повинен мати своїх рідних священників і єпископів.²⁾ Щоби розбудити зацікавлення місіями, урядив папа місійну виставу і оснував етнольогічний музей. Рівночасно пішли старання побудувати новий будинок для Пропаганди, щоби збільшити число місіонарів та випосажити місійні станиці в наймодерніші технічні середники, авто, аероплян, радіо і т. д. „Доки Боже Провидіння обдарує нас життям, все о сю ділянку місійну нашого уряду будемо старатися і дбати“ — каже св. Отець в енцикліці *Rerum ecclesiae gestarum* (28. II. 1926).

Пій XI вибраний під кличем зєдинення Сходу. Як стій взявся він за зреорганізування „Орієнтального Інституту“ і енциклікою „Екклезіям Деї“ о св. Йосафаті завізвав він до співпраці біля зєдинення і католиків і незєдинених щоби улекшити їм поворот. Піднесення „Велеградських Зїздів“ зазив до Заходу плекати студії над Сходом (Рерум Орієнталіум), добродійна акція для України і Росії, нові колегії: українська, російська і румунська, се великі заслуги Пія XI для Сходу.

Християнство хоче тільки те, що незгідне з Христовим духом, усунути, а все проче, культуру і мову залишити.

¹⁾ *Quas primas* (1925).

²⁾ *Ab ipsis pontificatibus primordiis* (15. VI. 1926).

Звідси то протиставлення „Французькій Акції“, а видвигнення опертої на євангелію „Католицької Акції“, яка має за ціль втягнути до співпраці в апостольстві віри, веденої церковною ерархією, і мірян, плекати чесноти святих, розвинути літургічний рух, поширити харитативну і суспільну акцію. Треба з бодем признати, що багато відпало від Церкви, не хрестять дітей і ведуть життя на основах чисто світських, матеріялістичних або і виразно антирелігійних. Девіза Св. Отця звучить, створити всюди віруюче середовище, змінити поганський спосіб думання, здвинути християнське громадянство. У всі установи, банки, і товариства мусить ввійти Христовий дух!

Щоби се як найуспішніше перевести, старався папа унормувати відносини між Церквою і державами та розв'язати „Римське питання“. Тому в дуже короткім часі заключено, на загал корисніші для Церкви як перед війною, конкордати з Лотвою (1922), Баварією (1924/5), Польщею (1925), Литвою (1927), Чехословаччиною (модус вівенді 1927) Португалією (1928) і ведеться переговори з Прусами, Альбанією, Румунією, Югославією і др. В основах полагодження „римської квестії“, відкинув Папа два твердження фашизму, що Церква не має наднароднього характеру і заперечив право сильнішого до влади і сили. Звідси і протест проти фашистівського монополю виховання молоді не лише під оглядом фізичним, але й моральним та духовим. В „Лятеранськім пакті“ фашизм уступив зі свого непримиримого становища, відступив від Геглівської засади „держава то Бог, народ найвисший суверен“ і признав „католицьку акцію“. Скільки передумувань, внутрішньої боротьби, праці і молитов стояла теперішнього Папу ся одна ділянка в семилітнім понтифікаті.

44 нових апостольських делегатур, 57 єпископств, 14 архієпископств, се наглядний доказ, що ряди католицизму змагаються, а стяги посуваються вперед.

II.

Друге змагання, яке ціхує понтифікат Пія XI, се особливша дбайливість про науку. Сам муж науки, що майже ціле півстоліття провів над книжкою. Вже від хлопячих літ, коли став ходити до школи в Дезіо, а відтак в семинарії

в Медіоляні, проявляє велике замилювання до книжки. Задля того вислав його архієпископ на дальші студії до Риму, де на Григоріянськiм університетi зложив докторат теологiї i права. По пятилітній професурi в Медіолянській Семинарiї (1883—1888) став він амброзіянським доктором i ввійшов до управи „Амброзіянської бібліотеки“, одної з перших бібліотек світа, заложеної ще 1609. р. кард. Фридрихом Боромеєм. Там розпочав він живу наукову діяльність. Звидження бібліотек в Відні, Парижі, Лондоні, Римі, ознайомлення з науковими джерелами i рукописами, становище префекта Амброзіяна i відтак „Ватиканської бібліотеки“, дали о. Ахилеви Раттієви можливість піднятися на висоту вченого з європейською ерудицією. Про се свідчать його твори, як *Acta ecclesiae Mediolanensis*, *Missale Ambrosianum duplex* i ин.

Не диво, що добро науки лежить теперiшньому Папі в собливий спосiб на серці i на неї звернув він свою пильну увагу. На науці хоче він оперти свої широкі пляни, бо вона найуспiшнiший середник. На жаль людство обернуло її на свою шкоду. Подиву гідні винаходи пішли на се, щоби топити людей, тріти газами, вбивати бомбами та руйнувати життя i культуру. Наукою послуговуються проступники, щоби уйти кари за свої злочини. Зробити тепер науку корисною для людства, оперти її на етичній основі, се задушевне, горяче бажання Пія XI. Звідси також девiза поставити науку на основах Христової віри, бо тоді людскість буде певна, що її здобутки принесуть для неї хосен i відкриються для неї нові горизонти. „В Христї суть вся, сокровища премудрости й разума сокровенна. (Кол. 2, 3.).

Зреформування студій, оснування нових i поширювання старих католицьких університетів, вивінування бібліотек, піднесення „Папської Академії Наук“ — се нестерті сліди Пія XI на полі науки.

Не дивно тому, що з щирою радістю витають сини католицької Церкви свого Батька, а свідками — непроглядні маси путників, що спішають до Риму, щоби виявити свою любов i одержати благословення до дальшої праці.

Благородність душі, релігійна ревність, миротворчий i підприємчивий дух, зрозуміння вимог сучасности, місійний запал, любов науки, роблять Пія XI як чоловіка i священника, вченого i політика мужем Провидіння.

Directiones quaedam progressum theologicum in Oriente spectantes¹⁾

Theologus, qui Unionis ecclesiarum conamina in anteactis quattuor decenniis diligentius prosecutus est, subito duo laboris studia advertit: Unum, cognoscendi Orientem, eius vitam, culturam, historiam, theologiam, quarum notitia in Occidente obscurata est, nec non modo irenico differentias theologicas componendi, — et alterum Orientis christiani progressum provehendi. Quorum alterum a papa clarissimae memoriae Benedicto XV auctoritative expressum est: *Orientis catholici ad spem veteris prosperitatis excitandi causa*. Quibus verbis Papa desiderium suum ardentissimum Orientis vivificandi atque ad pristinum statum altissimae culturae reducendi eundemque ulterius evolvendi manifestavit. Revera altissimae culturae, dictum est, cum Origenes, Athanasius, Basilius, Gregorius Naz., Gregorius Nyss., Ephremus Syrus, Chrysostomos, Cyrilli Hierosolymitanus et Alexandrinus, Damascenus, Theodorus Studita doctrinam, disciplinam, ritus orientales maxime excoluerint.

Post Photii et Caerularii schisma, Oriens catholicus olim florens paullatim activitatem suam perdidit et Constantinopoli a. 1453 a Turcis capta non solum vitam ecclesiasticam non evolvere, sed ne conservare quidem in adepta altitudine potuit. Tentata Unio ecclesiarum in conciliis Lugdunensi (1274) et Florentino (1437) ad actum permanentem non est perducta. Saeculis sequentibus Ecclesiae catholicae partes nationum orientalium, ut Ucraini, Armeni, Melchitae, Maronitae, Romeni aliique, regenerationem vitae suae sperantes, uniti sunt. Quibus S. Petri successores rituum et disciplinae intactam

¹⁾ Quae praelectio in Conventu pro Studiis Orientalibus, Praegae, 14. Augusti 1929 habita est.

observationem semper permiserunt. Sic pristinum statum in Ecclesia catholica instaurare conabantur, quando Orientales et Occidentales eadem dogmata profitentes, manente dumtaxat libertate opinionum theologiarum, proprios ritus et disciplinas canonicas secuti sunt. Quoad diversitatem ritus nulla inferioritas, sed mutua, propter eadem sacramenta a Christo instituta, aestimatio viguit.

I.

At fatendum est decursu saeculorum hunc statum idealem recuperare, difficile erat. Qua de causa non solum a disunitis, sed etiam a catholicis orientalibus immo occidentalibus observationes quaedam negativae quoad Unitorum progressum in sinu Ecclesiae catholicae factae sunt. Quae passim sparsae, nonnumquam in Congressibus Velehradensibus prolatae, saepius Congregationibus Romanis ab episcopis communicatae, hodiernis temporibus in opere P. Cyrilli Korolevskij, „L'Uniatisme“²⁾ alto sono commotione flexo expressae sunt.

Iniuste procederet, qui criticis his malam voluntatem suggereret, quamvis necessarium non sit, ut in omnibus iis assentiatur. Nam omnes pro Unione ut tali Deo profundas gratias agunt, sed directionem, quam quandoque Orientales catholici in evolvenda vita ecclesiastica proprio Marte ceperunt, acri crisi subiciunt. Quamvis Romani Pontifices, ut supra dictum est, nationibus cum unionem susciperent, ritum et disciplinam intacta promiserint et indulserint, Orientales ipsi a recto progressu postea aberraverunt. Forsitan haec crisis suavior evaderet, si auctores simul et emolumenti et commodi et utilitatis naturalis et supernaturalis, quae ceterum nemo eorum in dubium vocare ausus est, meminissent. Quonam igitur dolor hominum toto corde Ecclesiae catholicae deditorum, Orientem amantium eiusque decadentiam deplorantium, praecipue causatus est? Eo quod Orientales catholici characterem a patribus suis olim impressum atque eminentes proprietates individuantes in ritu, disciplina, vita, doctrina theologica paullatim amittunt. Plura elementa a Latinis sibi mechanice appropriaverunt, quae cum ritu suo organice componi nequeunt. Inde non Unio

²⁾ Irénikon N-os 5—6. Prieuré d'Amays/Meuse 1927.

ecclesiarum, sed Uniatismus, hybridismus quidam vel syncretismus creatus est.

Proclivitas ad alienam traditionem et declinatio a suis traditionibus apud Orientales catholicos pedetentim orta est. Defectus eruditionis, ignorantia propriae historiae urgente magna paupertate sociali, in quae clerus orientalis ante Unionem illapsus est, in quibus et post Unionem factam diu permansit, ut praecipua causa indicatur. Accedit, quod culturam indigenam a missionariis latinis, in Orientem sine praeparatione linguistica et theologica venientibus, magni aestimare non edocti sunt, cum potius omnia Orientalia iis deridenda et parvipendenda viderentur. Itaque veteri illustri traditioni eorum ut abolitae et inveteratae nova substituenda esset.³⁾

Scholae hieraticae, centra culturae christianae, quam apud Graecos et Semitas tam apud orientales Slavos propter invasionem Turcarum et Tatarorum destructae vigorem scientiae patristicae Alexandriae, Antiochiae, Constantinopoli procreatum, restituere iam non potuerunt. In Occidente devastata Italia scientia et generatim cultura christiana in Africa, Gallia, Scotia conservabatur, ubi foci scientiarum in variis monasteriis unitatem cum Sancta Sede retinentibus incensi sunt. Contra totus Oriens plaga invasionis et vero per plura saecula plectebatur. Ideoque et propter hanc causam Ecclesia Orientis ab unitate abrupta ipsa se nec sanare nec reformare potuit. Unio Orientis in conciliis Lugdunensi et Florentino, ut dictum est, diuturnum effectum non est consecuta et partes nationum, quae ad Unionem accesserunt, altiore scientia et arctiore disciplina non gaudebant et relative paucae fuerunt, ut vestigiis Patrum insistentes individua vitam quoad ritum et disciplinam in sinu Ecclesiae oecume-

³⁾ Місія на Сході, як завважували многи в Римі, вимагає іншого підготування, як місія в прочих частях світа. Розходитьсь о зєдинення народів, які мають свою питому, стару християнську культуру, яку треба пізнати і полюбити. Було і є невторопним прогріхом ігнорувати і випирати її, насаджуючи на її місце хочби і висшу та однак незнану і чужу духови тих народів. — о. Др. Й. Сліпий, Шляхом обнови. Львів, 1928, 80. Eadem confer apud P. Korolevskij: En contact avec de tres vieilles chrétiennes dépositaires de la plus antique tradition de l'Eglise, ils les ont traitées comme des masses paiennes chez lesquelles tout était à faire. L'Uniatisme, 11.

nicae agere possent. Quia maioritatem in nulla civitate constituebant, opibus necessariis non pollebant, ut extraneo influxui ex hac parte resisterent. Ex una parte a disunitis se alienare et ex altera tanto magis Ecclesiae catholicae se appropinquare voluerunt. Occidentalem culturam superiorem admirabantur et serviliter eam immitabantur. Merito P. Korolevskij advertit: „Mis en contact avec Occident plus développé, ces groupes ne pouvaient faire autre chose que de le copier servilement... Pour subsister, ils ont dû s'appuyer sur les forts, et, pour s'en faire bien voir, les imiter le plus possible.“⁴⁾

Exemplo educatio cleri ucraini sit. Propter inopiam scholarum hieraticarum status cleri saecularis tempore Unionis deplorandus factus est. Papa Gregorius XIII (1572—85) Vilnae seminarium pro ucrainis et russicis alumnis fundavit, in quo 20 scholaribus educatio et sustentatio provisa erat. Sed quia potius Poloni in seminarium assumebantur, ecclesia graeco-catholica parvum inde emolumentum pro se traxit. Ideo a. 1615 papa Paulus V. quattuor stipendia pro Ucrainis in collegio graeco S. Athanasii reservavit. Cuius foundationis gratia quidam sacerdotes et episcopi illustres in ecclesia graeco-catholica Ucrainorum provenerunt. Sed pro dolor paucissimi pro tam vastis eparchiis erant, ut eruditionem cleri ucrain proveherent. Metropolita Iosephus Velaminus Rutskyj ab erudito clero prosperitatem Unionis dependere existimans, maximam curam seminario creando impendit. Anno 1626 synodum Kobrynensem convocavit et omnes episcopos ad solvendam pro seminario sustentationem obligavit. Consciens altae missionis, quam seminarium in Oriente explere debuit, studia theologica huic muneri conformavit. Ut manualia Πληρὴ πρόσεως Iohannis Damasceni et Summam S. Thomae praescripsit: „Ut autem magis speciosum sit, acceptus est a nobis S. Damascenus slavonicus et leguntur quattuor libri de fide orthodoxa, in quibus non tantum controversiae omnes legi possunt, dando adnotationes ad textum, sed etiam tota Summa theologiae S. Thomae.“⁵⁾

⁴⁾ Ibid. 13 sq.

⁵⁾ Metrop. Andr. Szeptyckyj — Archiv. d. S. C. de prop. F. II. vol. 337, fol. 237. Ucr. Mus. nat. Leop. Nr. 16121/17.

Initio s. XVIII S. Congregatio de Propaganda Fide seminarium pro Ruthenis et Armenis Leopoli aperuit eiusque regimen monachis polonis Theatinis commisit. Ex tribus eparchiis Peremyšliensi, Leopoliensi, Luceoriensi tantum novem alumni recipiebantur. Tempore Synodi Zamosciensis (1720) metrop. Leo Kiška in urbe Vladimir Volyniensis seminarium pro 6 alumnis fundavit. Caeteri episcopi, qui propria seminaria erigere non potuerunt, admoniti sunt, ut iuvenes aptiores ad Collegium Pontificium Leopoli situm litteris ac disciplina ecclesiastica erudiendos bonisque moribus instruendos mitterent. Simul nonnulli in universitatibus Olomoucii, Pragae, Brunsbergii studiis navabant. PP. Basilianis quoque impositum est, ut pro regularibus et saecularibus clericis studia theologica instituerent, sed munus eorum expletum non est. Quid mirum ergo, si sacerdotes ucraini ad hoc pervenerunt, ut linguam palaeoslaviam legere nesciverint et liturgiam litteris latinis sibi transcripserint. Sua sponte in memoriam verba Isaiae prophetae redeunt: „Dicitur ei: Lege: et respondebit: Nescio litteras“.^{o)}

A. 1774. imperatrix Maria Theresa pro clero graecocatholico s. d. Barbaraeum Vindobonae creavit, in quod duodecim alumni ex eparchiis Leopoliensi et Peremyšliensi recipiebantur. Sed nec ille auctus numerus seminaristarum necessitatibus fidelium ucrainorum satisfecit. Quamobrem Iosephus II. a. 1783 Seminarium generale Leopoli pro graecocatholicis fundavit, quod usque ad novissima tempora ut Seminarium Metropolitanum existit et in eo anno elapso Academia Theologica ad studia theologica fovenda a Metr. Andrea Szeptyckyj erecta est.

Quaeritur nunc, quomodo rebus tam adversis Unio usque ad XIX. s. de progressu theologico cogitare potuerit. Potius sollertem curam rudimentariae educationi cleri impendere debuit. Sacerdotes, qui in universitatibus extraneis studia superiora peregerunt, inconscie alienam praxim in ritum et disciplinam inducebant.

Praeterea occultandum non est, quod nonnumquam quam magistri tam scholares occidentales erroribus quoad Orientem

^{o)} Is. 29, 12.

infecti et praeiudiciis imbuti erant et propterea Orientales ad retinendum suum ritum et amandam propriam traditionem minime excitabant. Quos errores et hodie Papa Pius XI, occasione IV. conventus Velehradensis a. 1924 scribens, prae oculis habuit: „Spes autem firma animo Nostro insidet futurum, ut sancta huiusmodi Conventus proposita valde conferant ad multa dubia et errores etiam crassiores, oblitterandos, qui circa Orientis historiam et religiosam vitam in vulgus irrepserunt.“⁷⁾

Dein catholici orientales novitate allekti sine ulla distinctione consuetudinibus, praxi, moribus occidentalibus imbuebantur, quocum simul scientia et cognitio proprii ritus oblivioni dabatur et negligebatur.⁸⁾ Et quia vita ipsa evolutionem ritus et disciplinae et doctrinae exposcebat, e thesauro occidentali ut devotiones particulares, canones, solutiones casuum pastoralium etc. sine magno studio hauriebantur. Ecclesia latina ingenuosos pastores, doctores, eximios sanctos habebat, qui necessitatibus fidelium praevenientes vitam religiosam promovebant. Orientales catholici econtra pauci et pauperes, secundum principia a patribus tradita vitam ecclesiasticam dirigere impares fuerunt. Ideo eorum mutationes generatim loquendo mere externae sunt et in optimo casu transformationes occidentalium speciminum praebent. Quae omnia ab Orientalibus catholicis eo libentius facta sunt, cum se hoc modo contra suspicionem schismatis et haereseos muniri censerent. Ritus orientales quasi minorem securitatem salutis praebere videbantur.

Sua sponte nunc dubium surgit, quod sine ira et studio sincere expediendum est, cur tot gravissimi labores et non intermissa conamina suscepta sint, ut quasi mortificata et ad acta deposita traditio orientalis resuscitaretur. Melius foret, si Ecclesia unum ritum observaret et eandem disciplinam sequeretur et hoc modo pro semper omni schismati praecaveretur. Cui proposito praxis Ecclesiae millennii patristici absolute opponitur, quando diversi ritus, quibus vita religiosa ad extra se manifestabat et effloreat, admittebantur. Abolitis

⁷⁾ Acta IV Congressus Velehradensis a. 1924. Olomouci 1925, 7.

⁸⁾ Vid. Нашъ обрядъ и облатиненіе его, Львовъ 1913, 15.

ritibus ambitus virtutis et formae Ecclesiae Christi enormiter restringeretur. Neque oblivioni mandandum est traditionem Orientalem et lingua et usu et modo vivendi proprius quam latinam ad revelationem accedere. Et ex hac causa nefas esset eam negligere etiam dato non concesso fore, ut Unio in ritu latino pari modo succederet. Quoad rationem appositam obiter inspecta historia subito patet, eam esse meram fallaciam. Non obstante uno ritu et eadem disciplina in Occidente protestantismus et haereses cognatae irrepserunt. Dein, nemo sanae mentis contenderit omnibus ordinibus religiosis in Occidente ad unum reductis fore ut tam vili pretio pax in Ecclesia figatur. Quaedecausa Romani Pontifices praesertim a Leone XIII incipiendo, ecclesiam orientalem renovare conati sunt.

Apud Russos et Ucrainos eadem disceptatio sub aspectu nationalis prosperitatis posita est. Cultura ucrainica et russica maiorem gradum evolutionis adipisceretur, si ritus latinus inductus esset. Duae partes oppositae, Occidentalistarum et Byzantinistarum formatae sunt. Contra byzantinismum Pypin, Panejko, Tomašivskij et alii pugnant. Forsitan recte dicant, si territorium Ucrainae et Russiae ac circumstantiae historicae mutata sint. Contra culturae byzantinae Lamanskij, Th. Uspenskij, Vasilevskij, Metr. Szeptyckij et alii favent. Respectu habitae vitae religiosae ephemerides Nywa, Nova Zorja, Diŕo⁹⁾ articulis ex utraque parte exaggeratis plenae sunt. In byzantinismo vel omne bonum et eximium vel omne malum, defectus auctoritatis et influxus ecclesiae in fideles, pugna subditorum cum episcopis, demagogia, ritualis rigorismus usque ad superstitionem et sic porro, reponitur. Omni studio insistendum est, ut cancer iste in vita ecclesiae orientalis extirpetur et cadaver amoveatur. Nota bene, quod sub byzantinismo non solum spiritus superbiae, quod sensu theologico saepe intelligitur, sed tota cultura orientalis damnatur. Quae dicta tam firmiter prolata sunt, acsi conflictus Ecclesiae cum guberniis, revolutiones apud populos occidentales ignota essent. Praesertim Orientalibus servilismus exprobratur, qui abominabilem traditionem quoque ecclesiasticam facit. Fugit mentem interea Occidentem iisdem vitiis iisque crassio-

⁹⁾ An. 1928.

ribus liberum non fuisse. De hac re Carolus Krumbacher iam ante triginta annos obiective scripsit atque obiectionem refutavit: „Was gar den in der neueren und neuesten Tagesliteratur so mehr in Schwung gekommenen Gebrauch des Wortes byzantinisch zur Bezeichnung des gemeinen Servilismus im staatlichen Leben betrifft, so muss die unbefangene Geschichtsbetrachtung zugeben, dass, diese schlimme Eigenschaft durchaus nicht den Byzantinern eigentümlich ist, sondern sich immer und überall findet wo absolute Herrscher sind. Mit dem äusserlichen Hofzeremoniell kam der innerliche Servilismus auch im Abendlande zu so grosser Verbreitung, dass das gebildete Mitteleuropa den Byzantinern durchaus nichts mehr vorzuwerfen hat. Niemals hat der Byzantinismus in Byzanz so üppig geblüht wie an den Höfen Karls V, Philipps II, Ludwigs XIV und mancher Duodezfürsten unseres Vaterlandes. Die deutschen Hofpoeten der guten alten Zeit übertreffen an hündischer Kriecherei alles, was die mittelgriechische Literatur an verwandten Ergüssen besitzt, und der ἥλιος βασιλεύς des Pselios hat im roi — soleil Frankreichs sein getreues Gegenstück gefunden. In Wahrheit ist Byzanz weniger absolutistisch als sein Ruf. Trotz aller Zentralisation der Staatsgewalt in der heiligen Person des Kaisers durfte sich der byzantinische Hof niemals jene grenzlose Korruption und Verschwendung erlauben, die im 18. Jht in Frankreich und in gehorsamer Nachäffung des berühmten Musters in so manchen deutschen Kleinstaaten wucherte.“¹⁰⁾

Excessus et errores singulorum, qui forsitan de byzantino ritu vel cultura opuscula aut articulos confecerunt, byzantinis crimini dantur. Quae laudatus C. Krumbacher de criticis litteraturae bysantinae scripsit, eadem plus minusve ad generale iudicium adversariorum Orientis applicari possunt: „Keine literarische Kritik ruht auf einem so geringen Masse tatsächlicher und selbsterworbener Kenntniss, als die üblichen Verdikte über das byzantinische Schriftum. Trotzdem lauten die Urteile meist hart und exklusiv; denn die Halbwissenschaft ist in Lob und Tadel stets kühner und massloser als die gewis-

¹⁰⁾ K. Krumbacher, Geschichte der byz. Litteratur. München 1897, 2, 23.

senhafte Forschung. Es gibt in der Wissenschaft kein Monopol, aber einige Ausrüstung darf von jedem verlangt werden, der ein dornenvolles und dunkles Gebiet mit Nutzen durchwandern will. Wieviel gegen diese Forderung auf byzantinischen Boden gesündigt worden ist, muss man oft mit schwerer Unlust erfahren.“¹¹⁾)

S. Pont. Pius XI in allocutione ad academicos 9. Januarii 1927 relationem cum Orientalibus inculcans respectum apud Occidentales pro iis expresse expetebat.¹²⁾)

Immo propter schisma funestissimum non omnia bona fidei et culturae intellectualis ac materialis per XV saecula acquisita in globo damnari nec etiam vilipendi possunt. Apud protestan-

¹¹⁾ Ibid. p. 22, 28. De influxu Byzantiæ in culturam Occidentis sequentia quoque in memoriam revocanda sunt: „Die Germanen konnten eben, das sah er (Karl der Grosse) mit klarem Blicke, von der tausendjährigen Kultur von Byzantion, die ihnen nicht fremder war, als die römische, von der sie schon so viel in sich aufgesaugt, nur lernen. Karl und seine Nachfolger traten mit Konstantinoplis in Verbindung, das fränkische Kriegswesen lehnte sich an das byzantinische an.. Von Byzantion aus strömte ein reicher wissenschaftlicher, künstlerischer, kommerzieller und politischer Geist auf den Westen aus, mochte auch oft genug die Absonderung der griechischen Kirche von der römischen hindernd dazwischentreten. Von Byzantion ging teilweise der belebende Hauch aus, der die Wissenschaften des klassischen Altertums zu neuer Blüte emporrief, die künstlerischen und kunstgewerblichen Erzeugnisse des griechischen Reiches fanden in Westeuropa Eingang und Absatz, die italienischen und katalonischen Gallionen ankerten in den blauen Wellen des Bosphorus an den blühenden Gestaden des güldenen Hornes. William Fischer, Ein Wort über den Byzantinismus. Ztschft für Geschichte u. Politik, Stuttgart, 1888, 991.

¹²⁾ Quam orationem „Civiltà cattolica“ 1927, vol 1, 259 sequente modo refert: „Ma per questo alto intento riunione dei gruppi separati dalla vera Chiesa è indispensabile che ogni ombra di pregiudizio venga dalle due parti dissipata; il che non avverrà se non con la reciproca conoscenza. Che se molti di tali pregiudizi ed equivoci si ripetono e si tramandano tra i fratelli separati dell'Oriente, talvolta anche ai cattolici manca „il giusto apprezzamento dei fratelli separati, manca talvolta la pietà fraterna perchè manca la conoscenza“ di quanto resta di prezioso in quei „frantumi dell'antica verità cattolica“. E come „i massi staccati da una roccia aurifera sono auriferi pur essi“ parimente „le venerabili cristianità orientali conservano una tale veneranda santità di cose, che meritano non solo tutto il rispetto, ma anche tutta la simpatia“. Cf. Osservatore Romano 10/I 1927.

tes quoque omnia abominatione digna non sunt, sed nonnulla a catholicis merito ac serio perpenduntur.

II.

Patefactis et dispersis praeiudiciis contra traditionem Orientalem, ulterius quarendum est: Num evolutio in ritu et vita religiosa Orientis admitti potest. Saepissime legitur et auribus colligitur orientales christianos tam obduratos et tenaces in suo statu esse, ut omnem progressum a priori excludant. Quae insinuatio veritati minime respondet. Orientales revera ritum, qui eo venerabilior, quo vetustior est, magni faciunt. Nihilominus servata reverentia ritus vita religiosa et doctrina promotionis capax est. Aevo patristico Oriens immensum progressum fecit et evolutionem suam in vita et arte propter invasionem hostium non perfecit. Omne igitur studium applicandum est, ut ulterius secundum principia a Patribus delineata et posita promoveatur. Quod Hybridismo obicitur, non contra sanam evolutionem vertitur, sed quia principia et spiritum traditionis neglexit et propter hanc causam progressum ecclesiasticum in Oriente non naturalem, sed artificialem et mere externum reddidit. Neque sic dicti byzantinistae vel orientalistae depositum traditionis intacte servandum esse contendunt, sed maxime inculcant, ne tali commixtione syncretica idem potius depravetur, quam augeatur et promoveatur: „Cela ne veut pas dire, en verba P. Korolevskij, qu'il ne soit pas nécessaire de procéder a une saine évolution liturgique et ascétique. ...Ce qu'il faut conserver à tout prix, c'est l'esprit du rite oriental.¹³⁾

¹³⁾ L'Uniatisme, 58 Cf. p. 49: „A coup sûr, il ne s'agit pas de retourner au dixième siècle. Les offices sont trop longs: on les abrégera, mais en se maintenant dans l'esprit du rite. La discipline est trop lâche: on la fortifiera, mais sans aller jusqu'à une centralisation excessive, antitraditionnelle et impossible. La sainte communion n'est plus pratiquée parce que le mode de l'administrer est antihygiénique et „degoûtant“ — le mot a été prononcé —: on modifiera ce rite, sans renoncer pour cela aux deux espèces.“ Similiter in opusculo „Нашъ одрядъ и облатиненіе его“ ur „Но на дѣлѣ не большая то живучесть, если она не производитъ почти ничего самобытнаго, оригинальнаго, а лишь обмежается перениманіемъ чужихъ готовыхъ формъ, или въ лучшемъ случаѣ передѣлкою тѣхъ формъ на восточное подобіе... А еслиби дѣйствительно въ чемъ то перемѣна показалась пожеланною, а мы нашли бы сейчасъ неспо-

Ad talem autem progressum sec. spiritum orientalem adlabo-
randum profunda et exacta scientia traditionis ecclesiasticae
omni respectu exigitur. Praeviae investigationes praemittendae
sunt, si ad veterem praxim revertitur vel eadem perficitur.
Quam ob rem in „purificatione“ cautissime procedendum est
et propositionibus, etiam P. Korolevskij, non statim annuendum
est. A priore praesumendum est aliquot saecula vitae Uni-
torum omnino infertilia manere non potuisse, quod et nonnulla
revera pretiosa, ut missa recitata, baptismus per ablutionem
et alia introducta docent. Quod et Patris Korolevskij animad-
versioni non est omnino subtractum, si et ipse concedit: „Il
ne s'agit nullement de supprimer toutes les particularités vra-
iment anciennes du rite de Kiev, tresor de la nation ucrain-
ienne, si jalouse de ses traditions“.¹⁴⁾

Nam iure merito una natio orientalis usus ecclesiasticos
post aevum patristicum ab alia introductos haud facile sine
necessitate assumptura videtur esse. Graeci quoque, qui
exemplar conservandi puritatem ritus ponuntur, quaedam
v. gr. vestimenta, vi facti a Turcis assumere coacti sunt. Ideo
menti alte imprimendum est, quod solum tunc aedificium su-
perstrui potest, cum fundamenta exacte cognita sunt.

Praeterea in renovanda traditione orientali non eo modo
procedendum est, acsi diversitas et separatio ex professo
quaererentur. Mutuus nexus et respectus fovendus est.
Exemplo sint verba S. Augustini, qui de S. Chrysostomo, quem
Julianus Eclanensis ut testem pelagianismi citat, magna cum
reverentia scribit atque iam tunc possibilitatem dissensus
inter theologos clare ostendit: „Absit, absit hoc malum de
tanto viro credere aut dicere. Absit, inquam, ut Constantino-
politano Joannes, de Baptismate parvulorum eorumque a pa-
terno chirographo liberatione per Christum, tot ac tantis
coëpiscopis suis maximeque Romano Innocentio, Carthagi-

собными самостоятельно двинуть дѣло и повести его впередъ, такъ
ужь, можетъ быть, и тогда лучше будетъ пока что занять выжидатель-
ное или по словамъ другихъ закостенѣлое становище, доколѣ Прови-
дѣніе не сошлетъ намъ лучшія времена, которыя произведутъ намъ
людей способныхъ двинуть наше дѣло обрядное впередъ на пути
дѣйствительнаго собственнаго, а не заимствованнаго прогресса.“ p. 17 sq.

¹⁴⁾ L'Uniatisme, 63.

nensi Cypriano, Cappadoci Basilio, Nazianzeno Gregorio, Gallo Hilario, Mediolanensi resistat Ambrosio. Alia sunt in quibus inter se aliquando etiam doctissimi atque optimi regulae catholicae defensores, salva fidei compage non consonant, et alius alio de una re melius aliquid dicit et verius. Hoc autem, unde nunc agimus, ad ipsa fidei pertinet fundamenta.¹⁵⁾

Conscientia et spiritus unitatis, qui omnia ad unum Salvatorem convertit, cum occidentales tum orientales theologos ab excessu praeservabit. In scholis theologicis latinis auctores invicem se acriter impugnant, sed limites catholicitatis transgredi eos non licet. Nobilis aemulatio ab Ecclesia semper admittitur, immo necessaria est, quo magis in veritates revelatas inspiciatur vitaque christiana excolatur ac perficiatur. Quod aliquando, pace dixerim, Patribus SS. Jesu salse imputatur, ad maiorem Dei gloriam sed per me, vel Gallis, gesta Dei per Franchos, haud parvo honori iisdem est. Ne abhorreatur ab omni, quod est latinum, cum Occidentales plura in doctrina et disciplina a Patribus orientalibus deprompserint.

Quibus praemissis nunc de singulis disciplinis theologiae orientalis quaedam dicenda sunt. In theologia dogmatica exigentiae et proprietates Orientalium consideranda sunt. Testimonia patristica, definitiones conciliorum eorumque influxus in ulteriorem evolutionem theologicam, sententiae et opiniones diligentius perpendendae sunt. Opera quoque disunitorum byzantinorum aliorumque correctis corrigendis respicienda sunt, quia nonnulla nova protulerunt.¹⁶⁾

Haereses protestantium et disceptationes dogmaticae Latinae, theologum orientalem minus occupant, attamen ab eo omnino non sunt praetereundae, cum nexum cum doctrina

¹⁵⁾ MSL 44, 655.

¹⁶⁾ Versatus in hac materia A. Ehrhard ad rem scribit: „Bei dem wesentlich traditionellen Charakter der byzantinischen Theologie kann es nicht wunder nehmen, dass innere Entwicklungsstadien in ihrer Geschichte seit dem 9. Jht wohl nicht in Wegfall kommen, aber äusserlich wenig hervortreten und ohne tiefgehende Detailstudien nicht festgestellt werden können. Von Grund aus verkehrt ist es aber, sie in völlige Erstarrung verfallen zu lassen... Sodann fehlt es in keinem Jahrhundert an Anregungen und neuen Einflüssen, die, wenn auch konsequent und mit bewusster Tendenz abgewiesen, doch nicht ohne Einwirkung auf die Theologie blieben. Gerade die Theologie besitzt in Byzanz Vertreter, die jeder Litteratur zum Stolz gereichen könnten“. Byzant. Litteratur 41 sq.

Orientis separati habeant et insignem influxum in eum exeruerint. Quod factum est praesertim propterea, quia disuniti in universitatibus protestanticis studiis operam dabant. Qui cum fructu studiis dogmaticis orientalibus navare cupit, prius generalem catholicam dogmaticam solide cognoscat, ne in labyrintho haeresium et opinionum, quod pro dolor iam toties factum est, pessum eat et tenuitates conceptuum dogmaticorum orientalium, ut Ecclesia ut corpus Christi mysticum, conceptus SS. Trinitatis, explicatio unionis hypostaticae S. Cyrilli Alexandrini a S. Thoma assumpta, testimonia liturgica quoad mediationem gratiarum B. Virginis et sic porro, rite advertat.

Quoad theologiam moralem partes de legibus naturalibus et divinis sec. manualia latina sequendae sunt. Difficultates a theologis disunitis positae quoad iuridismum moralem respiciendae sunt. Praecepta ecclesiastica, praxis administrandi sacramenta et generatim theologia pastoralis propter specificas differentias (festa, ieiunia) modo proprio tractanda sunt. Qui campus a theologis orientalibus ignoratur et incultus iacet, ita affirmare quosdam audiatur ethicam christianam orientalem non existere.

I u s c a n o n i c u m sec. canones orientales redigi debere, per se patet. Nam Leo XIII, ordinavit, ut non solum ritus, sed etiam disciplina Orientalis renovaretur et observaretur. Praeparata editio codicis iuris canonici orientalis a S. Congregatione pro Ecclesia orientali laborem faciliorem reddat.

Doctrina a s c e t i c a in scriptis Patrum orientalium praecipue S. Basilii Magni et S. Theodori Studitae continetur. Abundantem materiam hagiographiae praebent, quae ceterum et pro moralistis et historicis magni momenti sunt et investigationem expectant. Hoc fatendum est in educatione cleri in seminariis et in monasteriis catholicis rituum orientalium ad tradenda puncta meditationis, exhortationes, exercitia spiritualia manualia latina inservire. Opuscula ad ritus orientales applicata desunt nec versiones operum asceticorum orientalium tentantur.¹⁷⁾

¹⁷⁾ A gr.-cath. Academia Theologica Leopoli plena editio versionis ucrainicae operum asceticorum S. Basilii M., a Metr. Andr. Szeptyckyj facta, novissime parata est.

In oppositione ad asceticam, quae de obligationibus, virtutibus, peccatis, vitiis agit, *scientia mystica* immediatum spirituales nexum hominis cum Deo prosequitur. Eadem in maiorem medio aëvo gradum evolutionis quam ascetica in Oriente evecta est. Opera Ps. Dionysii Areopagitae mysticae christianorum orientalium impulsu dederunt et S. Maximus Confessor eandem a neoplatonismo purificavit et in dogmatica fundavit. Opera mediæ aevi mystica, quamvis cum iisdem coetaneis occidentalibus comparationem teneant, nihilominus in Oriente minime nota sunt. ¹⁸⁾

In homiletica et arte rhetorica Oriens opera classica produxit et tam numerosa, ut copiositate ceteras partes scientiae theologicae superent. Synodus Trullana (692) episcopis obligationem praedicandi expressè imposuit atque praecepit, ut in homiliis patrum potius vestigia sequerentur, quam suam eloquentiam exhiberent. Cum ergo eorum opera prae latinis non sub uno respectu excellant, digna sunt, quae Orientalibus exempla ulterioris evolutionis praebeant. ¹⁹⁾

Historici byzantini et orientales (Procopius, Petrus Patricius et a.) eruditione occidentales superant. Classica methodo graeca ducti facta sub aspectu ecclesiastico, politico, psychologico eximie descripserunt atque opera revera praeclara ediderunt. ²⁰⁾ Necessè est, ut historia Ecclesiae orientalis

¹⁸⁾ Exemplum vita Simeonis Novi Theologi novissime edita praebet: „Un grand mystique byzantin.“ Vie de Syméon le Nouveau Théologien (949 — 1022) par Nicéas Stéthatos. Texte grec inédit publié avec une introduction et notes critiques par le P. Irénéé Hausherr S. J. et traduction française en collaboration avec le P. Gabriel Horn S. J. Roma 1928. Pontif. Institutum Orientale No 45.

¹⁹⁾ Im grossen und ganzen übertrifft die byzantinische geistliche Beredsamkeit die Predigtliteratur des abendländischen Mittelalters vermöge ihres engen Zusammenhanges mit der griechischen Klassizität und infolge der natürlichen Rednergabe der Griechen.“ Ehrhard op. c. 162.

²⁰⁾ Wie unbeholfen und wie barbarisch erscheinen die Abendländer in der Komposition, in der psychologischen Charakteristik, in Verständnis politischer Absichten und Taten! Die byzantinischen Historiker haben sich niemals bei der trockenen Aufzählung von Ereignissen, bei der Verfertigung nutzbarer Handbücher zur Belehrung über vergangene Zeiten beruhigt. In ihnen blieb stets die Ueberzeugung lebendig, dass ein Geschichtswerk eine geschlossene, wohlüberlegte und sorgfältig durchgearbeitete Kunstschöpfung, nicht ein zur hausbackenen Unterweisung dienender Bil-

componatur, et ex hac parte historia Ecclesiae catholicae suppleatur.

In studiis biblicis ab Orientalibus opera occidentalia propria quoque litteratura adhibita studiose legenda sunt. Dolendum est, quod Orientales studiis biblicis diligentioram operam non dabant, cum propter scientiam linguarum minore cum labore easdem conclusiones obtinuissent.

Quae philosophiam spectant, nihil impedit, quominus scholastica tradatur. Pater enim et fundator philosophiae scholasticae Aristoteles est. S. Johannes Damascenus eius philosophiam in theologiam introduxit et occidentalibus scholasticis in evolvenda philosophia viam paravit.²¹⁾ Simul et philosophia platonica cum fructu evolvi potest. Eadem enim in Occidente plures fautores (schola Hertling) nacta est et in Oriente s. XI. et tempore Concilii Florentini operibus Pselli et Joannis Itali atque immortalis Bessarionis floruit. Quae a P. Benedicto XV. occasione creationis Academiae philosophicae Coloniensis de philosophia generaliter dicta, a philosophis orientalibus etiam prae oculis tenenda sunt: Profecto nihil esse potest salubrius aut opportunius quam ut Instituta verae scientiae id est philosophiae condantur, ubi non modo solida atque tuta tradatur doctrina, sed etiam ea omnia dilucide explicentur, quae pertinent ad supremas veri et boni rationes, ut quaestiones variae aequae solvantur, quae sint perpetua vice exoriturae.²²⁾

Dogmata fidei eadem sunt, sed explicationes et argumenta eorum plura et diversa esse possunt. Terminologia patrum orientalium conservanda est, attamen latina, quatenus dogmata ipsa exprimuntur (transsubstantiatio, primatus iurisdictionis etc.) communis maneat, ne confusio excitetur. Ceterum magna differentia non exstat, nam terminologia aristotelica a Leontio Byzantino introducta in orientali theologia recepta est. Quae et ideo praeferenda est, quia dogmata (trinitatis, christologiae, sacramentorum) ea securius exprimuntur.

derbogen, sondern ein die Jahrhunderte überdauerndes Gemälde sein müsse. Krumbacher, op. c. 227.

²¹⁾ Cf. J. Slipj — De valore S. Thomae Aquinatis pro Unione. Acta IV Congressus Velehradensis 1924. Olomoucii, 1925, 254 sqq.

²²⁾ Acta A. S. 1921, 423.

Evolutio theologiae orientalis sine dubio traditioni suae inniti debet. Sed qui propterea progressum factum theologiae occidentalis despiceret, magnum damnum prosperitati suae inferret. Sententiae exultae, conceptus praecisius expressi, methodus paedagogica et scientifica, novae disciplinae archaeologiae, palaeographiae, historicae criticae in Occidente vigentes, in subsidium vocari debent, si verus progressus desideratur.

Theologi orientales caveant, ne ab omni influxu alieno hermetice se claudant. Ex hac parte theologia byzantina per excessum peccabat. Ignorantia operum S. Augustini theologiae orientali valde nocuit. S. XIV. quidem in graecam linguam tracta expectatum influxum propter polemicum temporis fervorem non exhibuerunt. Nam in traditione eo modo, ut omnis labor individualis respuatur, haerere perniciosum est. Quamquam S. Joannes Damascenus in capite operis sui posuit: ἐρῶ τοι γὰρ ὄν ἐμὸν οὐδέν, tamen inter omnes constat, eum multa ac nova in theologia protulisse.

Quoad linguam in praelectionibus et scriptis sequendam, desideria quaedam expressa sunt. Certe auctores opera in linguis vulgaribus conficere possunt, sicut theologiae hodie mos est. Sed tamen a scientia linguae latinae et graecae nullus theologus absistat. Tot opera theologica latino et graeco idiomate conscripta sunt, ut theologus eorum impotens, dimidia parte scientiae theologicae se privet. Una e causis separationis ecclesiarum ignorantia linguae latinae in Oriente et graecae in Occidente erat. Experientia historica theologo edocti commissa vitia ne repetant: Saltem una lingua communicativa latina admittenda est.

Contactus theologiae cum vita orientalium praepimis servandus est, quia hoc maxime prodest, ut character scientiae orientalis recuperetur. Tunc productio scientifica novum vigorem accipit et fertilitatem suam auget. Unoquoque saeculo theologia specifico colore lucet, quia diversis exigentiis et difficultatibus solvendis a vita positis consulit et incumbit. Propter quam causam theologia hodierna in Oriente identica cum eadem in medio aevo esse non potest. Quae olim valde actualia erant, hodie mentione historica tantum digna sunt. Theologus in veritates divinas non solum speculative inquirat.

sed vitam dirigit problemata theoretica et practica, quae tempore moventur, solvit et approbat vel reprobatur. Nam ad quid omnis actio unionistica prodesset, si scientificus labor, in quo ipsa posita est, quiesceret. Nuper theologus germanus P. Joan. Chr. Schulte O. M. Cap. de munere theologiae catholicae nostris temporibus disserens, notatu dignum dictum edidit: „Wir organisieren entschieden zuviel und arbeiten geistig viel zu wenig.“²³⁾ In paraphrasi orientali hoc significat: Nos multa philosophamur, sed paucissima organizamus.

Pessimo errori se daret, qui laborem theologicum in Oriente ab ovo et crudo incipiendum esse putaret. Plurima ab Occidentalibus in theologica scientia Orientalium facta sunt. Superest, ut praeprimis haec omnia in systema redigantur et ad vitam applicentur et dein ulterius provehantur. Nam investigationes singulares super theologiam orientalem ab Occidentalibus institutae, mere theoreticae et sine nexu cum actuali vita manserunt. Orientales contra, uti expositum est, in seminariis latinis educati, scientia necessaria carebant, ut traditionem suam continuarent. Quae igitur reparanda sunt. Praeterea eruditio Orientalium imperfecta erat et ad summum ad gradum doctoratus prosequatur. Ad studia profundiora in Instituto Orientali aut sub directione cuiusdam docti magistri instituenda vel tempus vel voluntas defuerunt. Semieruditi ad admiranda aliena opera et ritum et disciplinam pervenerunt, sed ad eorum analysim et crisim et applicationem originalem in ritu proprio instituendam impares erant. Personae capaciores saepe saepius occupationibus administrativis sibi impositis vel dignitatibus allecti a labore scientifico destiterunt. Dein nexus inter theologiae magistros orientales non fovebatur, ut inter se de laboribus scientificis distribuendis consilia conferrent.

Cui malo nunc creatione universitatis theologiae pro Orientalibus curandum et providendum est. Certe tristitia cor nostrum replet, quod pro tanto numero catholicorum orientalium in toto orbe terrarum per tot saecula ne una quidem facul-

²³⁾ Dringliche Gegenwartsaufgabe der katholischen Fachtheologie. Theologie u. Glaube 1929, 422.

tas theologica creata est. Quod eo tristius hodiernis tempo-

ribus apparet, cum vita universitatum catholicarum in variis civitatibus splendeat et ab omnibus ordinibus occidentalibus scientifica traditio renovetur. Meo modesto iudicio puto, Romae erectionem Orientalium universitatis, quae professores et studiosos amplectatur, et Graeco-catholicae Academiae Leopoli iam organisatae facultatem gradum theologiae conferrendi a S. Sede exoptandam esse. Quod facile fieri potest, quia Pontificium Institutum Orientale sufficientem viam paravit. Impedito progressu theologico in Oriente ita accelerato passu idem progressus secundum principia traditionis orientalis promoveretur et oratio Papae Benedicti XV. adimpleretur: Domine, qui diversas gentes in confessione Tui Nominis adunasti, Te pro christianis in Oriente populis deprecamur. Eminentioris partis memores quam in Tua Ecclesia tenuerunt, supplices Te rogamus, ut eandem Tua inspiratione iterum exoptent, ad formandum unum nobiscum ovile sub uno eodemque pastore. Da, ut nobiscum illi suorum sanctorum Doctorum doctrinis imbuantur, qui et nostri Patres in fide sunt. Litt. ap. de die 25. Apr. 1916, AAS. VIII. (1916), 137.

Про заручини в Галицькій провінції

(Dr. V. MASCIUCH — Sponsalia de futuro in metropolia Halicensi)

З природи річи і *de iure communi* женихи не мусять вперед підготовлятися заручинами до заключення подружжа. Є можливе заключення подружжа без ніякого підготовлення, пр. заключення подружжа умираючого наложника. Одначе задля великої ваги подружжа, щоби іменно не було за великого скоку, право та звичай дають женихам можливість приготовлятися до подружжа під охороною заручин. В практиці, навіть перед заручинами є в звичаю окремішні незвершені акти, якими сторони підготовляють подружжа.

Найнищим степенем підготовлення подружжа є освідчення свого наміру другій особі, одружитись з нею (*propositum contrahendi matrimonium*). В Галицькій провінції освідчається молодець, звичайно дискретно питаючи невісту: „чи пішлаб за нього“. Оскільки невіста добровільно відповість, що „пішлаб“, кажеться, що вона прийняла освідчини. Сей акт є лише початком до дальшого трактовання справи.

Висшим степенем підготовки подружжа є уклади, торг, в намірі одружитися (*punctatio, tractatio sponsalitia*). В Галицькій провінції відбуваються вони в сей спосіб, що жених посилає до дому невісти двох мужів, званих післанцями, а як він незнакомий невісті, то сам іде з ними на оглядини. Післанці предкладають намір жениха родичам невісти та невісті і виразно висказують свої вимоги, а особливо, якого маєтку вимагають для невісти. Се подобає на торг, що триває деколи довший час. Якщо справа невісті до вподоби, її родичі гостять післанців. Як довго неосягнуто всесторонньої згоди, кажеться: „ще не зторгували“.

Найвисшим степенем підготовки подружжа є заручини. Се є виразна, сформулована і на вні заявлена воля

жениха і невісти, що заключають зі собою подружжя, *Pactum de contrahendo matrimonio* звершений двосторонній договір. Він може розвинути з освідчин, з укладів або повстати між женихом а невістою відразу. Можливість і спосіб заключення заручин та їх наслідки пізнається з права та звичаю. Заки займемося заручинами спеціально в Галицькій провінції, погляньмо загально на сю установу поза Галицькою провінцією.

Історично певним є, що заручини були у старинних народів, як Жидів¹⁾, Вавилонців²⁾, Греків³⁾, Римлян⁴⁾, Словян⁵⁾ та ин. Понимали їх неоднаково. До Церкви так на Сході як і Заході введено їх з римського права, та самостійно розвинено, інакше на Сході, а інакше на Заході.

На Заході розвинено заручини (*sponsalia, sponsalia de futuro*) як двосторонній договір (*contractus bilateralis, synallagmaticus*), який що до свободи заключення є на загал зовсім подібний до заручин римського права. Що до наслідків є велика різниця між заручинами римського права, а канонічного на Заході. В римськiм праві *actio ad petendam matrimonii celebrationem* була виключена, навпаки в канонічнiм на Заході неслухно покинена сторона могла внести до суду позов о присилування покидаючої сторони до заключення подружжя. Як довго кан. заручини обовязували до заключення подружжя, спричиняли вони неважні нові заручини та не дозволяли нове подружжя зарученої особи з третьою особою. Заручини в кан. праві, коли вони були важні *quoad consensum*, чи слухно зірвані, чи не слухно, завсiди полишали по собі як правний наслідок зриваючу перепону сунружу публичної приличности, яка розтягалась до 4 ст. кан. числення⁶⁾). На зразок римських заручин, стали

¹⁾ Бит. XXXIV, 12; Исх. XXII, 16; Втр. XXII, 23—4; *Patrizi, De prima Angeli ad Jos. Mariae sponsum legatione, comment., cap. 1.*

²⁾ Кодекс Амжурабі §§ 159—61 (*Müller, Ustawy Hammurabiego, Stryj 1905*).

³⁾ *Z h i s h m a n, Das Eherecht der Orientalischen Kirche, Wien 1864*; pag. 137 sq. 2.

⁴⁾ L. 16, Cod. 5; 3; L. 1, Dig. 23, 1,

⁵⁾ Карамзинъ, Исторія Госуд. рос. Петерб. 1812, т. I, увага 137.

⁶⁾ с. 8, х. (IV. 14)); с. 8, х. (IV, 1); с. 6, х (IV, 2).

заручини в кан. праві на Заході правною установою, negotium, Rechtsinstitut, Rechtsgeschäft. Ся еволюція відбулася в добі повстання поодиноких частий Corpus J. C.

Зваживши це все, впадають в очі деякі непослідовности, а саме: 1) Нерозвага при заключуванні заручин, що можна було їх дуже легко заключувати. 2) Є засадою *in utroque iure*, що *matrimonia debent esse libera*⁷⁾, а тут було можливе силування до подружжа з титулу заручин. 3) Зриваюча супружа перепона публичної приличности виходить завеликим правним наслідком заручин. 4) Заручинам, хоч вони є переходною, неконечною підготовкою сторін до подружжа, присвячено забагато місця в кан. праві. Се будівля, що своєю надмірною величиною не гармонізує з оточенням. Тому, почавши від Тридентського Собору, проявляється на Заході змагання правників, обмежити отсі непослідовности заручин, а навіть усунути заручини з права. Те змагання завершилося спершу виданням декрету св. Конгрегації Собору *Ne temere* з 2. серпня 1907 про форму заручин і подружжа, а опісля зредагованням цілого кан. права про заручини в § 1017 С. І. С. Цим одним § (1017 С. І. С.) усунено на Заході непослідовности, що їх досі звязувано з заручинами, а саме: 1) Усунено причину нерозважного заключування заручин через заведення при заключуванні форми на письмі. 2) Усунено можливість вношення позову до суду о присилування до подружжа з титулу заручин. 3) Усунено зриваючу супружу перепону публичної приличности, непозваляючу перепону супружу задля обовязуючих заручин, а одночасно зриваючу перепону до нових заручин. 4) Канонічне право про заручини стягнуто до об'єму § 1017 СІС. тепер. Таким чином заручини на Заході зведено тепер до акту без правних наслідків крім відшкодування.

На Сході розвинено в перших 11 століттях церковні заручини (*μνηστεία ἐντελήεις*). Їх заключують женихи в сей спосіб, що священник уділяє їм в церкві чину обручення з одобреного евхологіона. Тут виступає виразно обітниця женихів на майбутнє їх подружжа у формі приписаного

⁷⁾ L. 2, Cod. 8, 39; L. 22. Dig. 23, 2; c. 17, x. (IV, 1).

священодійства. Тому такі заручини є одночасно правною і церковною установою.

Хоч і на Заході є декуди місцеві звичаї уділяти чин обручення, одначе *de iure communi* там немає церковних заручин. *Rituale Romanum* не має „чина обручення“. Противно на Сході невільно вінчати тих, що ще не прийняли обручення.

Тому, що на Сході церковні заручини уважаються за моральний початок подружжа, обовязують відносно заключення і зірвання заручин ті самі закони, що й до подружжа. Нарушення заручинової віри через тілесні зносини з третьою особою є прелюбодійством, а обручник, що стратив обручницю і одружився з іншою, є двоєженним для рукополагання. Щоби в практиці виминути нескладности з причини зірвання заручин, обручають тепер на Сході з правила безпосередно перед вінчанням, а всілякі евентуальні труднощі по вінчанню розглядають з титулу подружжа.

Завернім тепер до нашої теми.

В Галицькій провінції, з огляду на узгляднення канонічного права при заключуванню заручин, приходять в практиці три роди заручин, а саме: канонічні, церковні і приватні.

I. Канонічні заручини, се заручини, заключені на основі канонічного права, яке обовязує в Галицькій провінції. — Тут заходить потреба розглянути, яке канонічне право про заручини обовязує в Галицькій провінції, зглядно які є його джерела.

Щоби не стратити орієнтації, зачнім від останнього нашого провінціального синоду, що відбувся у Львові в 1891. р. Там в гл. 7. тит. II. про тайну подружжа, написано: „Що до тайни подружжа, зобовязуємо душпастирів, щоби точно придержувалися“ у всім правила і науки св. Тридентського собора, Замойського синода, декрету Конкордії та поучень, що містяться в виданих пастирських листах своїх Ординаріїв. — Хоч синод виразно говорить лише про подружжа, то цей його припис треба віднести і до заручин

задля стислої звязи предмету. Перейдім отсі поодинокі джерела :

Триденський собор: засід. 24. гл. 3 про реф. подр.: „*Publicae honestatis impedimentum a validis sponsaliis primum gradum non excedit*“.

Замойський синод: § 8. тит. 3.: „Якщо хто був би торжественно заручений зі сестрою жени, або жена з братом мужа“, не може бути допущений до вінчання.

Конкордія: *D. Sub respectu ineundorum matrimoniorum: „Matrimonia inter ruthenos et latino-catholicos praepedire non licet*“.

Видані пастирські листи наших Ординаріїв: В р. 1855 заключив цісар Австрії конкордат з Ап. Престолом. Цим конкордатом в арт. X. признано супружі справи і заручини церковним судам до розглядання на основі св. канонів і декретів Триденського собору, а лиш цивільні наслідки подружжа мали відсилатися до цивільних судів. Тому на зарядження Кард. Равшера, віденського архієпискона, покликані католицькі каноністи зібрали ціле кан. право лат. Церкви про подружжа і заручини та зложили їх по параграфам в один твір, в подібний спосіб, як є уложений цивільний або карний австрійський закон. Сей твір переглянула та похвалила спеціальна комісія римських кат. каноністів приватного характеру, а опісля австрійський єпископат на своїй конференції у Відні. Його названо *Instructio pro iudiciis eccl. Imperii austriaci quoad causas matrimoniales*, або коротко Інструкцією кард. Раушера. Цю інструкцію кожен австр. Ординарій прийняв та оголосив у своїй території як правильник для поступовання в церковнім суді своєї території. Це зробив теж кард. Левицький, Примас Галичини і Володимирії, печатаним в німецькій мові пастирським листом з 10. марта 1857 ч. 42 для тодішньої львівської архієпархії і перемиський єпископ барон Яхимович печатаним пастирським листом з 20. січня 1857 ч. 474. для перем. епархії. Щодо сеї Інструкції, то по 34 літах уживання провінціальний львівський синод з р. 1891, в тит. XIII. про церковні суди, видав ось яку постанову: „Ту отже Інструкцію, до наших потреб примінену, постановив синод уживати при пере-

водженню судів в церковній руській Галицькій провінції“... На долині в ноті додано: „Сю Інструкцію залучається в Додатку 38“.

Так отже в 38. Дод. до пров. львівського Синоду з р. 1891 находиться обовязуюче в нас кан. право про заручини, а саме: § 15 книг. I., § 1, § 85 книг. II., §§ 2—10, 35, 57 книги IV. разом параграфів 14. Воно, як бачимо, прийшло до нас зі західної Церкви, а помостом для цього переходу було використання австр. конкордату з р. 1855 для нашої провінції. До сего приходить ще декрет св. Конгрегації Собору „*Ne temere*“ з 2. серпня 1907. р. про форму заручин і подружжа, який св. Конгрегація для ширення віри для справ східних обрядів на просьбу наших Ординаріїв розтягнула декретом з 5. мая 1911. р. ч. 29.955 на Галицьку провінцію, т. є. на львівську архієпархію та на єпархії перемиську і станиславівську з Буковиною, а на просьбу покійного єпископа Сотера Ортинського декретом з 2. вересня 1912, ч. 32.208 на гр.-кат. Українців в Сполучених Державах Північної Америки. Що в цім нашім праві булоб неповне або неясне, належить доповнити зі загального кан. права.

На основі цього кан. права заключені заручини в Галицькій провінції мають спеціальні правні наслідки, яких тепер не мають заручини в лат. Церкві, а саме: Галицькі канонічні заручини, як довго обовязують вони до заключення подружжа, спричиняють: 1) зриваючу перепону приватного права до нових заручин; 2) непозволяючу перепону приватного права до іншого подружжа; 3) заручини важно і безумовно заключені, або заключені під чесною і оправданою умовою, спричиняють зриваючу супружу перепону публичної приличности *iuris publici*, що розтягається між одним зарученим а спорідненими в першім степені другого зарученого; 4) в случаю зірвання заручин є можливий позов до суду о додержання заручин, одначе суд розглядає лише важність заручин без відклику і годить поріжнені сторони, а невільно йому з титулу заручин змушувати до заключення подружжа; непогоджені сторони відсилає церковний суд по евент. відшкодування до цивільного суду.

II. Церковні заручини (обручення). Галицька провінція захвала восточну дисципліну щодо церковних заручин. Дотичні приписи найдемо в наших евхологіонах, або требниках при чині вінчання.

Евхологіон Київського митрополита Петра Могили (вид. Печер. Лаври, Київ 1647) подає: „Послѣдованіе обрученія“, „Послѣдованіе вѣнчанія“, „Послѣдованіе вѣнчанія второбрачныхъ“. В „послѣдованію“ вінчання є перед вінчанням ось яка рубрика: „Зри о Іерéю и тощно и сіе сохрани! Аще не обручени быша новобрачнїи николиже по предписаному церковному уставу, и аще нѣкія ради благословныя вины не хошеши совершити обрученіе, но абіе вѣнчаеши, по скончанїи предреченыхъ вопросовъ и отвѣтовъ, вземли перстеня отъ обою, и положивъ я на Божественномъ Євангелїи и абіе начни обично“. Опісля подано короткий чин обручення, що складається з молитви благословення обручок, формули обручення і молитви після обручення. Після того є рубрика: „И абіе начинаеть по ряду все вѣнчаніе совершати. Аше же бысть обрученіе прежде, ничтоже отъ сихъ предуказаныхъ творить и глаголетъ, но по вопросахъ и отвѣтахъ, абіе вѣнчаніе начинаеть“. В послѣдованню вінчання второбрачныхъ зараз по мирній ектенїї помішено коротке обручення, що складається з молитви о зєдинення женихів, молитви благословення обручок та формули обручення, а опісля без ніяких рубрик йде вінчання *sub uno* як цілість. В пізніших виданнях одобрених требників в Галицькій провінції в чинї вінчання, як також в чинї вінчання второбрачныхъ на початку без ніяких рубрик по мирній ектенїї і першій молитві помішено інтегральні части з обручення т. є. молитву на благословення обручок і формулу обручення а опісля вінчання подібно, як це зробив Петро Могила в чинї вінчання второбрачныхъ. Таким чином тепер у нас парох, що вінчає з наших одобрених требників і все бере

по рубрикам, вповняє приписи восточної дисципліни також щодо церковних заручин.

III. Приватні заручини (*sponsalia privata, informia, clandestina*) є тоді, як сторони своїм звичаєм договоряться, зглядно дійдуть до згоди, без заховання приписаної форми на письмі, що заключають зі собою подружжя.

Такі заручини дуже часто приходять в практиці в Галицькій провінції. Заходить актуальне питання, як належить до них ставитися?

Річ ясна, що вони не обов'язують *pro foro externo* і не спричиняють ніяких канонічних наслідків, бо вони не є правним актом. Заходить питання, чи обов'язують вони бодай *pro foro interno*? Се питання зводиться в моральній богословії до квестії: Чи договір, для якого є приписана форма під загрозою неважності, заключений з полишенням форми, обов'язує *in foro interno*? — Моралісти дають відповідь то притакуючу, то заперечаючу, то розрізняють. Значиться, квестія лишається на даліше квестією. Визначний римський каноніст Вернц, (*Jus decretalium t. IV. з р. 1911, стр. 137*) був тої гадки, що такі заручини обов'язують *in foro interno per se sub levi obligatione* як *contractus promissionis e fidelitate*. Це одно певне є, що в тим случаю треба слідити, яка є воля законодавця¹⁾. СІС. в § 1017 волю законодавця формулює: „*Matrimonii promissio sive unilateralis sive bilateralis seu sponsalitia, irrita est pro utroque foro, nisi facta fuerit per scripturam subsignatam*“ *squ.* Хоч § 1017 СІС. не обов'язує в Галицькій провінції, то все таки треба його уважати за тенденцію волі законодавця. На тій основі приватним заручинам в Галицькій провінції тепер не можна признати обов'язуючої сили, навіть *pro foro interno*. Треба їх уважати за незвершені, некомплетні акти, *mera proposita*, що складаються на підготовлення подружжя. Така є мабуть воля законодавця для сальвовання людяної засади права: „*Matrimonia debent esse libera*“.

¹⁾ Подружжя заключене не по формі, певно неважне *in utroque foro*: Соб. Трид. з. 24 гл. 1. про реф. подр.; Даровизна, зречення маєтків новика, певно неважна *in utroque foro*: Соб. Трид. зас. 25 гл. 16. про реф. монахів.

ОГЛЯДИ й ОЦІНКИ

(*Conspectus et recensioni*)

Antoine Malvy et Marcel Viller — *La Confession Orthodoxe de Pierre Moghila, Texte latin inedit* (*Orientalia Christiana*, vol. X. Nr. 39. Roma 1927).

В р. 1671 після французький амбасадор на турецьким дворі Ноантель своїм королеві дарований йому Панагіотом рукопис Віроісповідання Петра Могили в латинським оригіналі, *ut haereticis ad declarandam veritatem et gloriam perpetuam suae maiestatis christianissimae saepius monstretur... ac in Bibliotheca Regia conservetur* (LXXXII). І саме сей рукопис побачив світ як X-ий том римського видавництва

Orientalia Christiana“, видаваного заходом професорів папського Орієнтального Інституту в Римі. Дотепер був відомий грецький текст сего Віроісповідання в виданнях Кіммеля і Міхалеску, який передрукував лиш свій текст з Кіммеля і додав короткий вступ пера протестанта Гавка. Вправді Кіммель, видаючи символічні книги, дав всюди паралельний латинський текст, отже одержало його і Віроісповідання Петра Могили, але не був се оригінальний текст, лише переклад з грецького. Оригінал Віроісповідання — а був він, як вже догадувався Пальмієрі, написаний в латинській мові — остав дотепер невідомим. Париський текст, виданий Мальвієм і Відлером не є текстом самого Петра Могили, який предложено на соборі в Яссах, але поправленим рукописним виданням, якого доконав царгородський богослов Мелетій Сиріґо, заки його предложив до одобрення своїм патріярхові. Ученик Сиріґа, Панагіот, що занявся видрукуванням цього тексту в перекладі на грецький язик в р. 1667, міг чотири роки опісля зробити з рукописного латинського оригіналу дарунок французькому амбасадорові. Що грецьке видання було перекладом з латинського оригіналу, на се вказують численні технічні латинські терміни, які перекладчик мусів описати: *pr. status*

innocentiae через *κατάστασις τῆς ἀδωότητος εἶτον καθαρότητος* або *ἀκακίας, ἀναμαρτησίας* — *forma verborum* раз переведено через *τό εἶδος τῶν λόγιων*, другий раз *τὰ ῥηθεῖντα λόγια* — *merita J. Christi* не вмів перекладчик віддати, тому толкує *δια Ἰησοῦ Χρ.* — *Deus Optimus Maximus ὁ πανάγαθος Θεός* і т. д. Що латинський текст, поправлений Сирігом і очищений ним від католицьких впливів, є київського походження, на се вказують православні властивості, що зраджують виговір і спосіб думання Українця як *acaphiston* місто *acathiston*, або *obœdientia, quam maioribus suis (місто nostris) praeestamus*.

Цінніші може, ніж сам текст є ті научні додатки і заваги, які попереджають, товаришать і посліднують текстови. А є їх разом більш як 236 сторінок, підчас коли сам текст займає лиш 124 сторін друку. Вступ, що попереджає текст, містить в собі цікаві історично-критичні огляди, які відносяться до особи Петра Могили, до протестантських впливів, зашіплюваних Кирилом Люкарісом, до повстання і авторства Могилового Віроісповідання, до його споріднення з латинськими катехизмами, особливо з катехизмом Петра Канізія, до критики грецького і латинського тексту та до питання, в яким відношенню стоїть Віроісповідання до малого катехизму Петра Могили, виданого по польськи і по українськи в 1646. р.

Належить навести тут важніші моменти. Видавці Віроісповідання цілком не схиляюгся до погляду, який поширили протестантські учені богослови, а у нас Грушевський і Щурат — цей останній прийшов до цього цілком иншою дорогою — начеби Петро Могила студював за границею на парижській Сорбоні або був езуїтським учеником інституту *la Flech. C'est la qu'il fit son education, complètement pentêtre par un voyage à l'étranger: maison ne trouve pas trace d'un séjour à Paris, à la Sorbonne...* (ст. VIII). Також ревіндикують нові видавці авторство Віроісповідання, приписуване у нас загально Ісаї Трофимовичеви Козловському, на річ митрополита Могили (XLIII). В замотанім питанню про відношення Віроісповідання до катехизму Петра Могили повалюють видавці погляд Пальмієрія, начеби первісний текст Віроісповідання був просто латинським перекладом малого катехизму, натомість переводять доказ, що катехизм є пізнішого походження і є нічим иншим, як скороченою перерібкою Могилового Віроісповідання (LXXXVII—VIII). Що поправки Сиріга відносилися до латинських впливів на київську школу і не були ніколи Могилою прийняті, а навіть для їх оминення видав Могила малий катехизм в дус київської школи, уміють Мальві і Вілдер доказати з порівняння тек-

стів Віроісповідання і малого катехизму щодо науки про момент освячення. Малий катехизм приймає слова Христа за хвилю переєствлення дарів, Віроісповідання, поправлене Сирігом... епikleзу, (ст. СХХІV).

Критичні завваги, що слідуєть в формі додатку за текстом відносятья до сих ріжниць, в яких Віроісповідання не годитья з католицькою наукою. Є се переважно історично-догматичні завваги з богатою і цінною літературою предмету, головно для дослідника догматичних ріжниць між Сходом а Заходом.

Потрійний спис: скриптуристичних і патристичних цитатів, імен авторів і спис річевий кінчить се нове видання Могилового Віроісповідання, що становить цінний і науково бездоганный вклад в богословську науку.

о. А. Ішак

Dr. Ottmar Dittrich — **Geschichte der Ethik.** Die Systeme der Moral vom Altertum bis zur Gegenwart. Erster Band: Altertum bis zum Hellenismus (VIII + 374). Zweiter Band: Vom Hellenismus bis zum Ausgang des Altertums (VIII + 311). Dritter Band: Mittelalter bis zur Kirchenreformation (VIII + 510) 8°. Leipzig 1926. Verlag von Felix Meiner.

Професор філософії липського університету Др. Отмар Дітріх дав нам визначний твір з обсягу історії етичних наук, який своєю основністю і обемистістю перевисшає всі дотеперішні проби у сьому напрямі. Два перші томи вийшли ще в 1923. році під наголовком: „Die Systeme der Moral“ Band I u. II, а тепер появились із продовженням матеріялу під збірним наголовком „Geschichte der Ethik“ у трьох томах. Має появитися ще четвертий том, який незвичайно улєкшить користування твором при студіях.

В першій томі починає автор початками етичних поглядів з грецьких епопей, лірики, драми, комедій і приходить потім поодинокю школи йонців, пітагорейців, елеатів, софітів та особливо, основно обговорює гелєнську етику та її корифеїв Сократа, Плятона, та Аристотеля.

Автор, як бачимо, лишає етичні системи Азії і Єгипту нетикані, він ограничається на західну етику.

В другій томі у першій частині переходить автор до гелєністичної і римсько-поганської етики. Тут обговорює Епікура скептиків, стоїків, еклєтиків, (циніків, періпатетиків, новопітагорейців, жидівських гелєністів і неоплятонців). В другій частині подає християнську етику (Ісус Христос, св. Павло та Іван, Яків, східна і західна Церква до V століття). Окрему увагу присвячує апольгоє-

там: Климентієви Александрійському, Орігенови, Макарієви і Діонісієви Ареопагітови, а з західних Амброзієви, Августинови і Григорієви Великому. Монашество і містика має також свої окремі уступи.

Третій том трактує про середовічні часи. Відносина Церкви до держави та до одиниць, покутна і монаша дисципліна. Церковне право, схоластика і містика зі своїми типовими представниками. Перехід до протестантизму у середовічних еретиків та їх поділ на раціоналістів і бібліцистів зображує автор, сам протестант, особливо основно. Закінчує сей том ренесансом та гуманізмом з його трьома напрямками, нормальним, поганським і християнським.

Сей твір щодо основности вибивається в етичній літературі і дослідник етичних наук не може перейти мимо нього байдуже. Вправді погляди автора відбігають часто від католицьких поглядів, але мусимо признати, що він реферує.

о. Др. І. Цегельський

Abhandlungen des Ukrainischen Wissenschaftlichen Institutes in Berlin. Bd. I. 1927. (Walter de Gruyter).

Отсей перший том Записок Укр. Наукового Інституту в Берліні представляє також для української богословської науки немале зацікавлення. Крім статей з історії політичних відносин України до Західної Європи відомого історика проф. Дмитра Дорошенка і доцента Оляничина, знаходимо тут дві статті, цікаві з релігійно-культурного боку, професорів Чижевського та Мірчука і третю інтересну з історично-мистецького боку проф. Залозецького.

Ми зацікавлені головню статтями Чижевського про вплив западної філософії на Україну та Мірчука про Петра Лодія, першого професора філософії на львівськiм „*Studium ruthenum*“.

1. Філософічні впливи Заходу ішли до нас в тісній лучности з богословськими науками і нема найменшого сумніву, що після упадку Царгороду став для нас католицький, опісля також протестантський Захід головним джерелом богословського і філософічного формування. Тому не диво, що проф. Чижевський підчеркує в своїй статті вправді значно спізнені, але певні впливи всіх визначніших схолястиків на українську богословську науку, як: батьків схоластики Анзельма, Абелярда і Гугона Вікторінського, або представників розквіту схоластики Петра Льомбарда, Альберта і Томи. Також протестантські впливи, започатковані Теофа-

ном Пропоковичем, що через Інокентія Гізеля, Адама Зернікова, Самуїла Миславського та Іринея Фальковського тягнуться по самий кінець XVIII. ст. і не втратили по нинішній день свого впливу на православні академії — се все відомі річі. Зате менше відомий є вплив Аристотеля в половині XV. ст. окружною дорогою через Захід з арабських толкувань Альгачалі, як також вплив логіки жидівського філософа (XII. в.) Маймонідеса. Інтересні є також ті повільні впливи німецької і взагалі западної філософії, які йшли на Україну від часів Теофана Прокоповича не шляхом богословських підручників, але окремішньою дорогою, про що згадує в своїх споминах Маркович. Є се підручники філософії Декарта, Бакона, Ляйбніца, Гіета, Пуфендорфа, Гобса, врешті Вольфа і Канта, які щораз частіше можна стрінути в бібліотеках української інтелігенції XVIII. ст.

Симпатичне є для нас неупередження проф. Чижевського до схолястики і середновічча, черта виїмково рідка у наших світських, навіть неправославних авторів. Але тут не є автор до кінця послідовний, бо і стриже і голить.¹⁾ Оборонюючи схолястику перед замітом сухости і затрати звязку з реальним життям (ст. 83—4), признає вкінці сам її неплідність (називає її чомусь „бароковою“ схолястиккою) і каже, що Теофан Прокопович завдав їй слушно смертний удар (85.). Отже признає при кінці автор справедливим закид, перед яким початково боронить схолястику. При тим іде ще крок дальше, бо видить в „зменовеховстві“ Теофана Прокоповича якусь висшість стилю, признає широкий розмах сему клясичному представникови духової непостійности, що з римського питомця став ворогом католицтва і схолястики, з приятеля гетьмана Мазепи його першим зрадником! Також незрозумілим є для нас висказ, що плятонізм відродження (отже XV. ст.) не дасться погодити з наукою Церкви (ст. 80.). Так можна сказати про кантіанізм з його категоріями і теоретичним та практичним розумом або про гегеліанізм з його субективізмом та ідеалізмом, але ніколи про плятонізм, якому отці Сходу були так підчинені,

¹⁾ Автор не узгляднув праці о. д-ра Й. Сліпого „Св. Тома з Аквіну і Схолястика“.

як аристотелізму, якому повинувався Захід від Августина аж до Томи, та який мав безперечно переважаючий вплив на пізнішу містику. Ба й відроджений в XV. ст. плятонізм — сеж дитина церковних кругів. Пересадив його славний учасник флорентійського собору і ученик плятонізуючого Геміста Плетона, Виссаріон, на італійський ґрунт. Будучи кардиналом в Римі, сотворив він першу плятонівську академію і власною рукою написав пламенну оборону Плятона і його науки проти калюмніаторів-аристотелівців, головню проти Юрія Трапезунтського, що в однім своїм письмі відсудив Плятона від чести і слави та узнав його науку неможливою до погодження з християнством. Сам Геннадій Схолярій, сучасник Виссаріона, що був противником плятонізму і казав спалити одну книжку Геміста Плетона, не є вільний від плятонівських поглядів. Плятонівська теорія іррадіації і ілюмінації в процесі нашого пізнання була ще довго по Томі пануючою в школах — як свідчить Грабман — заки уступила місця томістичній аперцепції і абстракції. Тому вважаємо конечним поправити висказ проф. Чижевського, який ніяк не відповідає дійсному станови річі.

Також не відповідають дійсному станови річі деякі інші подробиці.

І так по гадці проф. Чижевського реформація в формі кальвінізму, лютеріянізму і унітарства мала захопити широкі круги української шляхти і міщанства (76). Цілі українські громади разом з церквами мали переходити на протестантизм, а українська шляхта мала бути „*spiritus movens*“ сего реформаційного руху. Правду кажучи, впав проф. Чижевський жертвою містифікації, розвиненої в тенденційній брошурі М. Грушевського „З історії релігійної думки на Україні“, яку двома наворотами цитує (ст. 73, 76). В дійсности сам акад. Грушевський є погляду, що ся голосна реформація на Україні перейшла неначе коротка буря, що зачепила лиш верхи української шляхти, яка сею дорогою скорше спольщилася. Міщанства і селянства ся буря цілком не захопила. До того тревала вона дуже коротко, а ті „цілі громади з церквами“, що мали перейти до реформації, існують більш в уяві реформаторських письменників Венгерського і Любінецького, які навіть князя Острожського

назвали своїм тайним покровителем, а через приєднання Немиричів до своєї віри анектували собі цілу степову Україну, яку з човна на Дніпрі видів їх провідник Віссоватий і... по-благословив. Тому акад. Грушевський каже в VI. томі своєї „Історії України Русі“: Ми не маємо від перших стадій розповсюдження деформаційних ідей аж до останньої чвертини XVI. ст. ні одного конкретного факту, якийби вказував на якісь здобутки нових доктрин серед української людности. (ст. 420). Реформація держалася кількома панськими і можношляхецькими родинами (вже спольщеними). Загорівшись запалом реформи, пан виганяв католицького плебана зі своєї маєтности і віддавав костел на „збір“ протестантам, а син або інший спадкоємець, індиферентний до реформи, віддавав костел назад католикам... Нововірство, являючись в польсько-німецькій формі, було явищем зовсім чужим для української людности (ст. 421.). Як реформації, що захопила більш польську шляхту на Україні, так і її центри Раковови коло Люблина приписує хибно проф. Чижевський великий вплив на українську філософію (ст. 76). Розуміється, зробив проф. Чижевський похибку в адресі. Українським реформаційним центром можнаби назвати до певної міри Киселин на Волині, де коротко існувала аріяньська школа, але також в чужій польській формі. До того крім двох творів Симеона Будного (Катехизис, Оправданє) і „Апокрізісу“ Поляка — Христофора Броневського, писаного на замовлення кн. Острожського, та двох проб перекладу св. Письма, що ані не вийшли друком ані не обнимають чотирох євангелистів, не маємо жадних памяток сеї „широкої“ реформації.

Інша дрібниця, яка не має солідної наукової підстави, се погляд проф. Чижевського на Петра Могилу, як вихованка Парижа і Єзуїтів. (78,85). В нововиданім латинським „Віросповіданню“ Петра Мигили сконстатував видавець Мальві, професор Орієнтального Інституту в Римі, що парижська ерудиція Петра Могилу не має за собою жадних доказів. Є се протестантська версія, яку охочо підхопив православний світ. Правда, одинокий В. Щурат піддержав її архівальним документом, однак поза гіпотезу не вийшов. Проф. Чижевський бере гіпотезу за певний, доказаний факт і уважає

Могилу чоловіком висшого стилю, тому, що він обертається між Києвом і Парижем. Се занадто самопевно навіть що до Петра Могили, який дійсно становить епоху в релігійно-культурнім життю України.

Подібно чисто богословські практики як „Зерцало богословія“ Транквіліона Ставровецького і „Трактат о душі“ Касіяна Саковича — називає проф. Чижевський першими філософічними публікаціями на Україні (ст. 79.). Яким правом, годі збагнути! Між богословськими творами, які носять на собі незбиті сліди схоластики, належить дати перше місце „Каменеві Віри“ Стефана Яворського. Натомість „Віроісповідання“ Петра Могили вже тому мусить уступити під сим зглядом на задній плян, що не має форми схоластичного трактату і є скорше обширним катехизмом, та що схоластичні особливости усунув з него Мелетій Сиріго, богослов царгородської церкви, заки уділено сему „Віроісповіданню“ соборової апробати. Тимчасом про „Камень Віри“ Яворського знаходимо ледви згадку (86) хоч він заслугує на се не менше, як його противник Теофан Прокопович. В таким трактуванні справи бачимо деяке упередження автора до непростестантизуючого Яворського. Вкінці завважимо, що твір Зернікова „*De processione Spiritus Sancti*“ є наскрізь історично-полемічний і, крім відігрітих старих фотіянських закидів, не має нічого спільного з філософією.

Історія філософії і її западних впливів на Україні се в нас дійсно „*terra incognita*“ і професори берлінського інституту мають тут іще широке поле до праці.

2. Кому був у нас відомий перший професор філософії на львівськiм *Studium Ruthenum*? Баламутні відомости подав про нього Клим Ганкевич, несимпатично згадав про нього польський автор історично-філософічного огляду Страшевський, впрост фальшиво схарактеризував його філософічний напрям В. Григорієв. Навіть М. Возняк повторив за другими авторами деякі біографічні противірочности, які поправив Андрохович. Все те збирає і аналізує проф. Іван Мірчук в своїй статті: „Петро Лодій та його переклад „*Elementa philosophiae*“ (ст. 90—112) і доходить до певної синтези так біографії Лодія, як також його філософічного напрямку. Іменно стверджує він, що Лодій як уроженець Закарпаття

студіював у Львові богословію між 1784—7 роком і зараз опісля на поручення професора Фесслера був іменований проф. філософії на новозаснованім „*Studium Ruthenum*“. На тій посаді перебував до 1802. р., коли його перенесено до Кракова, звідки по році перейшов до Петербурга, де й помер 1829. р. на становищі професора права. Крім кількох перекладів, між якими знаходиться виданий у Львові 1790. р. переклад *Baumeistra — Institutiones philosophiæ moralis* — лишив по собі оригінальний підручник льогіки, виданий в р. 1815 в Петербурзі п. з. Логическія Наставленія, де переповідає і критично ставиться до кантівської філософії, підчас коли перший твір є дослівним перекладом вольф'янського автора. Проф. Мірчук перестудіював основно одну і другу працю і тому повалив легко неправдиве твердження Григорієва, начеби Лодій не був зовсім ознакочений з філософією Канта та не виходив поза Вольфа. Проф. Мірчук характеризує Лодія як поважного дослідника, якому не можна зробити ніякого закиду. „Автор (Лодій) знає цілу потрібну йому літературу і має настільки критицизму, щоби з резервою відноситися до таких авторів, яким був в ті часи безперечно Кант, хоча з другого боку не дасться заперечити позитивний вплив кенігсбергського філософа на нашого вченого“ (ст. 104). Що до перекладу Бавмайстера, цікавить проф. Мірчука передовсім філософічна термінологія, в якій бачить крім словянщини много народних термінів, які й нині повинні мати право горожанства.

Скрома праця проф. Мірчука визначається солідністю і здоровою критикою зачіплених питань, що стоять в звязи з його темою. Ми назвали би її коротким, але совісним дослідом над життям і діяльністю Петра Лодія. І лиш з таких критичних дослідів, а не шумних, загальних оглядів може повстати солідна історія української філософії.

3. Про шапку Вол. Мономаха, переховувану в скарбниці російських царів, ходили різні передання, а навіть сфальшовано чи радше куплено за царя Івана Грізного фальшиву грамоту, яка стверджувала її византійське походження, а тим самим права московських царів до наслідства по Византії. Критичний розгляд матеріялу і стилю, в яким зроблена шапка, переведений проф. Залозецьким, доводить до ви-

слідуює, що є це виріб з XIV. ст., який походить з Візантії або з візантійської провінції і має форму корони візантійських цісарів, але в жаднім разі не дасться віднести до часів Мономаха.

Своею працею складає проф. Залозецький новий доказ основного знання мистецької літератури та критичного талану.

о. А. Ішак

Louis Rousic, — Le Saints Ordres. Doctrine et action. Paris. Téqui. 16e, XI+520.

Автор зумів знайти спосіб в сій книжці поучити про свячення, зацікавити і збудувати, а разом спонукати до чесноти і чуйности священників і сих, які приготовляються приймати свячення.

Він веде молодого левіта і поступенно втаємничує його в поодинокі ступені від низших і висших чинів аж до священства. З дійсно вибагливою ерудицією він пояснює всі подробиці свячень, святі образи і їх глибокий змісл. Всюди між стрічки книжки вміє він всунути дискретний зазив до священничої досконалости. Поважні рефлексії про достоїнство священника, про виріжнення, якого священник доступає з боку Ісуса Христа, про обовязки, які тяжать на нім, як божім служителю, про чистоту і самовідречення, які повинні бути прикрасою його життя і заборолом його чесноти.

За виїмкою менше вдалого XV. розділу про провід, книжка знаменита. Деякі розділи особливо інтересні і повчаючі, прим. розділ про обовязок священника служити Службу Божу, про поединче і приступне голошення божого слова, про вагу праці катехита і спосіб, як в практиці вивязатися з сего обовязку.

В першу чергу буде прислужний сей справжній підручник свячень для кандидатів священничого звання. Рівночасно однак буде він покріплюючим спомином і для священників, що бажають жити повним священничим життям, а вкінці дискретним докором для сих, що не відповіли вповні ласці свого священничого покликання.

о. Й. Схрайверс Ч. св. Ізб.

П. Павленко: **Богослужбова мова в православній церкві.** (Короткий історичний начерк). Луцьк, 1928. Накл. часоп. „Українська Громада“. 16^о. стор. 30.

о. Теодозій Галущинський ЧСВВ., **Думка і наука Церкви в питаннях літургічної мови.** Львів-Станіславів. 1929. Наклад. тов. Безженних священиків.

І. Павленко виказує на примірі Христа і апостолів (Дн. II, 8; Обявл. XIV, 6; Кор. — XIV, 16—25) потребу вживання народної мови в проповіді та літургічним богослуженню, виказує, як Церква постійно перекладала богослуження на мову грецьку, латинську, сирійську, вірменську, коптійську та грузинську вже в часах Отців Церкви. Пізніше переложено на мову словянську, румунську і арабську (Мелхити), а указом російського синода з 15. січня 1883 визнано за іноrodцями право національного богослуження та через се синодальна церква російська допускала богослуження на 21 мовах європейських і азійських народів.

II. Галущинський, полемізуючи з о. Костельником, наводить ухвали Тридентського собору і рішення двох папів, які осуджують твердження про виключне уживання народної мови в богослуженню та твердить, що святість і таїнственність літургічних відправ, замішання і шкоди, що до догматичних понять з причини розвою мови промовляють проти народної мови в богослуженню. Також уважає автор архаїчні літургічні мови символом єдності Церкви.

о. Д-р Ігнатій Цегельський

Ks. Dr. Franciszek Madeja: **Wybór egzort dla młodzieży szkół średnich.** Kraków, 1928. Nakładem autora. Sekretarjat związku młodzieży katolickiej, Wolska 6. сторін: 265.

о. Др. Мадея подає в наведеній у горі книжці 36 гарно оброблених тем, експорт, щоби катехит по їх прочитанню міг легко уложити собі відповідну експорту. Ціла праця розложена на три частини. Перша містить 15 експорт про працю і молитву, ті два дужі крила, якими людина зноситься понад все, що низьке, земське, а піднімається в країну вдоволення, справжнього розуміння, пощо чоловік живе на сьому світі. Навчити шкільну молодь цінити ті два могутні засоби —

мало — вціпити в неї сильну постанову користуватися ними заєдно в щоденному життї — се неоцінений скарб, добро, з яким можемо вирядити наших вихованків в незнану їм життєву боротьбу.

А є в тій частині оброблені ось які теми: а) про працю: Ціна і гідність праці, — вона не прокляттям, а благословенням для людини, прикмети праці: з Богом і для Бога, працєю солідно і з захопленням, після ладу й пляново, з самовідреченням й витревало, із шляхотних понук, не для пустої хвали; б) про молитву: Потреба молитви, сила молитви, молися: побожно, не устами, але умом й серцем, покійно, з довірям, постійно, здаючися на волю Богу не лиш о самі дочасні добра. — До сеї частини додано ще ексорту про церкву — (як в ній поводитися) та про Службу Богу (найбільш досконала жертва, її значіння, овочі і наслідки та як її належить слухати). Подані тут дуже влучні практичні вказівки, на що саме звертати увагу молоді, щоб брала живу участь в заєдно відновлюваній жертві Нового Завіта. Друга частина обнимає 10 експорт реколекційних, яких у нашій мові ще цілком нема, а в польській рівнож мало. По дотеперішнім шкільним приписам експорт реколекційних в школі має виголошуватися протягом трьох вільних від науки днів — пять і то в часі великого посту. Значиться можна собі вибрати з тих десяти пять відповідних, або з деяких двох зробити одну. Теми: що таке реколекції та як їх перевести, щіль, гріх, гріх нечистоти, прапор Христа, Марія зразок правдивої жінки, приготування до сповіди, спільне св. Причастіє, обовязки молоді супроти Бога, батьків, школи, товаришів. На мою думку — з огляду на брак часу, не повинно голоситися окремої вступної експорти про реколекції. Вистарчає ядерно що значить: *intra totus, mane solus, exi alius* і сей час в другій частині пояснювати щіль чоловіка. Дуже вдатно написані експорти про гріх та гріх нечистоти (добре підхоплені порівняння і приклади). Гарно зображена Матір Божа, як зразок правдивої жінки. Головно підчеркнено ті прикмети, яких так дуже бракує модерній жінці (скромність, чемність, замилювання домашнього життя, безпретенціональність, терпеливість в злиднях). Приступно подані теж практичні — що так скажу — обовязки молоді супроти Бога, батьків та товаришів. Теми дуже важні, а рідко коли обговорювані на експортах. Молодь бачить в них наглядно, як має виглядати учень-католик в щоденному життї.

В третій частині надруковано 10 експорт принагідних: На початок року про працю; про величність учительського звання; про св. Станислава Костку (зразок невинности і побожности) — добре на свято шкільного патрона; на неділю перед Різдвом — як готувитися до святкування того празника; на початок мая, чому почитаємо Пр. Діву; на празник Пр. Евхаристії — шана Евх. Ісуса; на початок червня — про Нсв. Серце Христове; приготування до св. сповіди та на закінчення шкільного року.

Всі отсі ексорти писані ясно, приступно, без високопарних слів, важні особливо тим, що дають щось нового, рідко обговорюваного в школі. А можна ними заповнити бодай один піврік шкільного року.

Із уемних сторін я запримітивби тільки те, — що деякі речення є за довгі (пр. на стор. 201 одно речення тягнеться через 10 стрічок), та що деякі теми оброблені трохи за сухо, не мають ні одного прикладу. В цілости одначе праця представляється гарно, заслугує на повне признання та стане не одному катехитови в великій вигоді, якщо прийдеться йому говорити до шкільної молоді обширніше про працю чи молитву.

о. Др. І. Фіголь

Spesz Alexander, Dr. Phil. et s. Theol. Summarium Philosophiae Christianae in usum cursus philosophici. VII + 371. Traurini (Italia) 1928. Marietti.

По приписам Канонічного права (can. 1365) студенти теології мають через два роки віддатися філософічним студіям. Однак за дозволом Ап. Престола в деяких Духовних Семинаріях стягнуто філософічні студії ізза недостачі часу на один рік. Саме для такого однорічного курсу філософії в Кошицях написав проф. Spesz своє **Summarium**.

Ціллю автора було подати основи цілої християнської філософії як конечну підготовку до теологічних студій. Під християнською філософією, якої основи подані в **Summarium**, розуміє автор християнську філософію у вузшому змислі, себто філософію схолястичну або инакшими словами таку, котра, будучи в повній згоді з християнською вірою, була витворена християнськими вченими головно середніх віків.

Матеріал цілого трактату ділить проф. Spesz по загально принятій схемі на логіку, критику, онтологію, космологію, психологію, теодицею і етику. При поодиноких тезах є коротко схарактеризовані системи важніших філософів, так що навіть історія філософії, хоч не систематично, однак доволі обширно заступлена. Стыль викладу ясний, ядерний та по можности простий. В багатьох місцях подані як література ширші розправи про дану квестію. Як цілість

твір є дуже вигідною репетиторією схолястичної філософії, головно для студентів теології, де ходить саме о те, щоби при теологічних студіях мати ясно та коротко виложені всі головніші філософічні квестії; ще більшої ваги сему творові в його строго схолястичній формі надає се, що саме в догматичній теології уживається таких понять та теорій, до зрозуміння яких конечне є перестудіювання саме схолястичної філософії.

Однак в глибших квестіях *Summarium* недомагає.

Приклади: 1) Стрічаються незручності в способі висвітлювання понять чи квестій. Так в теодіцеї не має ясного розрізнення між Абсолютом а (особовим) Богом; поняття Бога, подане у прикметах Абсолюта, надто пливке та роздроблене.

2) Хибно примінюється принципи. Так принцип „*nemo dat, quod non habet*“ примінює автор там, де він не має своєї вартости. В космології (Р. I. с. I. А. 2. §. 1.) читаємо: „*impossibile est, ut continuum constet ex partibus inextensis, nam nemo dat, quod non habet — ergo continuum... sine fine dividi potest.*“ Саме питання повстання протяглого з поединчих еств належить до такої групи, де не вільно примінювати принципу *nemo dat, quod non habet*, бо тут не розходитья о се, що дає чи не дає кожний складник збору, тільки о се, що дає сам збір як збір; а власностей збору як такого одиниця ніколи мати не може. Подібно річ мається пр. при змішанню двох красок: жовтої і синьої. Ні одна, ні друга не є зеленою краскою, але получені разом дають на вислід зелену краску. Якраз сама сполука є тут рішаючим чинником, а не природа кожної краски формально взята як така.

3) Автор не добачує вартости та сили метафізичних заключень. Так по доказанню тези: „*Mundus non est infinitus spectata quantitate*“, додає: „*Concedimus hoc argumentum, propter difficultatem infinito innatam, non esse absolute certum...*“ (Cosmol. Р. III. App.) В таким разі виходилоби, що абсолютно певні (бо метафізичні) докази не малиб абсолютної певности; а се абсурд. Бо доказ на неможливість нескінченої громади еств, який подає сам проф. *Spesz*, має абсолютну вартість, тільки його треба глибше проаналізувати, чого на жаль автор не робить.

Безконечне по своїй дефініції се те, що не має границь в певному порядку. Ся дефініція означає таке ество, чи збір еств, поза яким не може бути нічого иншого, якогось порядку. Отже безконечне, так поняте, по своїй найширшій дефініції є подвійне: або одно щось безконечне або безконечний збір еств. Нам ходить тепер о се, чи се друге безконечне, себто безконечний збір еств, може існувати чи ні. Бачимо зараз, що ні, і так дефініція безконечного об'єктивно стісняється до одиниці; лише безконечно досконала одиниця (в схолястичній термінології *actus purus*) може існувати, а збір безконечно багато одиниць є неможливий. Се виказує аналіза самого поняття безконечного збору.

Безконечний збір еств, се такий збір, де члени, зібрані разом, не даються (метафізично) зчислити. Колиб він існував, так мусілиб повстати в сей спосіб, що його члени в хвили існування дочислялибися чи дочіплювалибися один до другого. А всі вони зі заложення малиб бути скінчені. Тоді одержалиб ми слідуєче явище:

$Z (= \text{збір}) = s + s + s + s \dots$ а що всі члени булиб скінчені, тоді давалиб вони, збирані разом, все скінчене число. Якнебудь довго вони збиралибся все згуртовані разом, поодинокі чи групами, мусілиб дати на вислід скінчене число по закону.

$$As + Bs = (A+B)s.$$

Значить: нескінчений збір еств є неможливий.

На сій основі зовсім хибне є уважати означений інтеграл, пр. $\int_a^b f(x) dx$, за суму нескінченного числа елементарних поверхнь в границях $b-a$ функції $f(x)$. Прецінь вже навіть самі математичні закони кажуть, що скінчене число — поверхня поділена на безконечність є 0, по взору:

$$\frac{A}{\infty} = 0$$

Також фікцією є математичний вираз: $y^1 = 2x$ при $y = x^2$, бо зріжничкована функція $y = x^2$ по здоровим принципам повинна так представлятися:

$$y + dy = (x + dx)^2 = x^2 + xdx + dx^2$$

$$dy = 2xdx + d^2x$$

$$\frac{dy}{dx} (=y^3) = 2x + dx, \quad \text{бо } dx^2 \text{ ніколи не може бути зе-}$$

ром, коли dx є більше від зера.

Однак розвязка глибших проблемів, яку подає автор, не уймає вартости творови, якого ціллю бути коротким і ясним викладом основ схолястичної філософії. Він є цінним дороговказом для кожного, що бажає глибше познакомитися з християнською філософією, а тяжкі або грубезні підручники представляються йому на початку немов густий і непроходимий ліс.

Ярослав Біленький

P. Chrysostomus Baur O. S. B. — Johannes Chrysostomus und seine Zeit. I. Bd. Antiochien. — Max Hueber Verl. München 1929. 8° XL+330.

Один з рідких знатоків Івана Золотоустого і його епохи, Бенедектинець зі Сокав, Хризостом Бавр, обдарував німецьку літературу цінною монографією великого бесідника і вчителя Церкви, закроеною на два томи. Вже в 1907 р. була появилася його праця про Золотоустого і його твори в французській мові „Jean Chrysostome et ses oeuvres dans l'Histoire Litteraire), яка по 20 роках виросла в поважну монографію, що від часів історика Неандра являється одинокою в своїм роді особливістю.

Випущений в світ перший том сеї монографії вводить нас в літа молодости великого Отця Церкви, познакомлює з релігійними та політичними обставинами умираючого поганства на Сході, малює відносини в Антіохії та спосіб науки в тодішніх елементарних, середних і високих школах, щоби на тім тлі виступила тим красше імпазантна постать Івана Золотоустого, що як діякон і пресвітер антіохійської Церкви чарував всіх своїм могучим словом, приневолював навіть арія́н прислухуватися своїм бесідам, вправляв в подив патріярха Флявія́на і учителя Діодора, а навіть поганського учителя вимови Лібанія́, котрий уважав бесідничий талант колишнього свого ученика великою стратою поганства.

Письменницьку і проповідничу діяльність Золотоустого ограничує Бавр виключно до часів антіохійських. Такий свій погляд мотивує тим, що опісля на царгородському престолі серед праці і бурливого життя столиці не мав Золотоустий часу на літературну творчість. Тому маємо в першому томі гарний огляд цілого літературного дорібку Золотоустого.

Вже як монах ставив Золотоустий перші кроки на літературній ниві, пишучи короткі твори аскетичного і морального змісту: про монаше життя, проти ворогів монашества,

напімнення до упавшого Теодора. Як діякон пише аскетичні твори для монахів, дівиць, вдів, нещасливих і грішників, для родичів, як мають виховувати дітей і для священників, як мають проповідати Христа. В цілій повноті розвинув Золотоустий свій талант, будучи священником. На той час припадає його шістьтомовий твір: Про священство, що дав йому широкий розголос та його проповіднича діяльність, що становила головний зміст його дванадцятилітньої праці в Антіохії. В проповідях Золотоустого, яких дійшло до нас понад 600 (два рази тільки є апокрифічних), відбивається ціла його душа, його релігійний світогляд і богословське знання, його ревність і запал, його радість і смуток, його духові переживання, невиспані ночі і фізична неміч, його цілество і ся тепла кров, що й нині робить його проповіді інтересними і неперестарілими. З історично-догматичного боку цікавить нас найбільше релігійний світогляд великого учителя Церкви. Спекулятивним богословом в роді Атаназія, Василя чи Григорія Наз. ніколи Золотоустий не був. Зате заслужився коло поглиблення віри, зліквідування аріяньської ереси, впровадження в практику християнських засад і схристиянізованя поганського світа. Те, що й нині для душпастиря і проповідика є найважніше, було ідеалом цілого життя Золотоустого: обновити все в Христі. Тому не є він ані клясичним свідком первенства папи і його непомильності, ані спекулятивним учителем походження Св. Духа чи іпостасної унії в Христі або діланя ласки на людську волю в роді Кирила Александрійського або Августина. Також не є Золотоустий зразковим маріольогом на взір Єфрема Сирина, а навіть можнаби його вискази про Пр. Діву Марію толкувати в змислі несторіяньської ереси, якої зародки кільчаться вже в неозначених поняттях його товариша по чину, Теодора з Мопсуести, під котрого очевидним впливом остає Золотоустий в звужуванню канону св. Письма лиш до протоканонічних книг. Зате клясичним є він в правдах віри, що мають більш практичний характер, іменно в науці про **реальну** присутність Христа під видами хліба і вина, та про жертвенний характер Нсв. Тайни. Як ап. Павло, горіючий смолоскип любови Христа, валив ідолів, картав поганську філософію, що є глупотою в божих очах, зрівнував невіль-

ників з вільними горожанами в Христі, так достоту робить Золотоустий в своїх науках: Вважає театр, цирк і міму, що становили зміст поганського життя — підступом диявола. Називає надутих, довговолосих, убраних в білі тоги філософів — сварливою голотою, незгідною в основних правдах, які є ясні кожній християнській дитині. Узнає невірність і суспільний поділ на рабів і свободних найбільшим сучасним лихом, з яким повинна Церква боротися. До оправдання вимагає Золотоустий віри, оживленої ділами. І як нічого не варта в него віра без християнського життя, так навідворот нічим є життя без християнської віри. Ось ідеал, який просвічує йому в усіх його проповідях! Є він ідеальним провідником християнського життя, що будив своєю появою запал, що вливав в се життя щось позитивного, що умів упавшого піднести, сплячого збудити і мертвого воскресити та повести всіх на недосяжні висоти Христового ідеалу своїм горячим словом...

Ось останнє слово сучасної науки про релігійний світогляд Івана Золотоустого.

о. А. Ішак

Msgr Lic. Theol. W. Cremers: Die katholische Aktion. Grundsätzliches über deren Wesen Zweck und praktische Durchführung. Verlangsstalt vorm. G. J. Manz Buch- u. Kunstdruckerei A. G. München — Regensburg 1929. VIII + 200. 8°.

В часі, коли в цілому кат. світі йде жива праця над розбудовою кат. акції і її зясуванням, твір Кремерса являється дуже корисним. На вступі до свого твору каже автор, що вихідною точкою його праці були два офіційні оповіщення, а саме: 1) письмо Св. Отця Пія XI до кард. Бертрама й 2) виводи нунція Пачеллі на зїзді католиків у Магдебургу. В своїому письмі згадує Папа, що як за часів св. Павла були помічники (Фил. 4, 3), так і тепер, в часі боротьби о ненарушимість віри й моралі, треба шукати задля браку священників співробітників між світськими, що, стоячи при боці духовенства, помагалиб йому у виконуванні тяжкої душпастирської праці. Ту дорогу до поширення катол. віри показали нам виразно наші попередники, а це нам по-

казує, що нині катол. акція повинна стреміти тільки до цього, щоби світські брали участь у єрархічному апостоляті. На тому становищі мусять — каже дальше Папа — в катол. акції всі разом згідно ділати без ріжниць віку, пола, стану, суспільного становища або расової згл. партійної приналежности, ідучи за радами і вказівками єпископів без огляду на це, чи то в дійсности, чи тільки позірно противиться проводови й інтересам партій.

Цю думку дальше розвиває нунцій Пачеллі кажучи, що кат. акція має на меті дати катол. народови провідників, що всюди, де культура, господарство й політика нарушують обсяг релігії та моралі, стоялиб твердо й недвозначно на становищі катол. світогляду. Та акція не знає загальної зовнішньої організації, тільки полягає на свідомому, основному (засадничому) підпорядкуванню себе під церковну єрархію, консеквентно має бути у всіх одна катол. свідомість, вірність засадам, одностайне думання, хотіння й ділання. Тому то — каже нунцій — є ми далекі від того, щоби розбивати кат. фронт — навпаки ціллю кат. акції буде там, де цього вимагають інтереси й ціль акції: поширення Христового царства „осягнути злиття і єдність“.

На основі тих документів автор розвиває у 11 главах ширше цілу справу. І так подає наперед дефініцію кат. акції, яка є: 1) апостольством світських людей у гармонійній злучі з Церквою (нормованій єпископами) або 2) участю світських у єрархічному, апостоляті або 3) ділаюча в суспільстві Церква (духовенство й світські).

По цим дефініціям світські апостоли злучені органічно з духовенством, творять постійну інституцію, бо й акція Церкви не є переходною, а постійною аж до кінця світа. Таке є одиноко правдиве розуміння кат. акції. Дальше доказує автор, що основу кат. акції становить життя кожного члена кат. Церкви подібне до життя Христа, отже основане на надприр. ласці. Через те в товариствах, парохіях і єпархіях немає місця для шовінізму, бо душпастирство, яким є властиво кат. акція, є працею в цілому поширеному Христовому царстві. Хто тільки працює для свого товариства, чину і т. д., цей не є душпастирем

і такий виключає себе з кат. акції. Ніхто не молиться, каже Мукерман: „До мене-єпископа, пароха, провідника товариства і т. д. хай прийде Твоє царство“, — але: до нас усіх хай прийде Твоє царство, одно для всіх людей рівно призначене царство Боже“. Таким чином кат. акція є зазивом до всіх: 1) жити по засадам віри, 2) бути апостолом своєї віри. Подібно як оборонці атеїзму й неморальності ідуть у світ та словом, а передусім пресою та літературою воюють проти Христа і Його Церкви, повинні теж поступати й вірні діти Церкви. Треба мати апостольського духа та апостольську працю робити передусім у кружку своїх приятелів і товаришів.

У 2. главі автор гарно зясовує остаточну ціль кат. акції, а саме: члени як духовні так і світські повинні бути почитателями Божої ласки, посередниками в зеднанню її для людей, а то молитву, жертви, добрий приклад, діла християнської любови ближнього, совісне виконання свого обов'язку як батько, мати, редактор, посол, робітник і т. д. Отже по католицьки бути активним значить своє робити в своєму обсягу ділання, щоби причинитися до слави Бога й для добра людей ввести в суспільности християнські засади, погляди і мораль. До здійснення цього може причинитися по своїм силам кожний член кат. Церкви. Свої довгі виводи реасумує словами: „Наперед іде виображення індивідуальне тих світських, котрі відтак у повному підчиненню під єрархічний провід мають бути ужиті як помічні інструменти *in salutem animarum*, а відтак приходить надання форми кат. акції через єпископа, яка би то форма відповідала тим світським апостолам і релігійним відносинам краю“.

В третьому розділі вибивається на перше місце гадка, що кат. акція вимагає доброго організаційного талану, головню в своїх початках, але не на те, щоби творити нові стоваришення-організації в одно звено, підпорядковувати одному осередкови, який призначив би кожному його працю на території ділання, а взагалі стреміти до малого числа організацій на основі: *Quo minor extensio, eo maior intensio*.

Через однастайність в організаційних справах кат. акція дасть більше сили розгону здоровим товариствам.

Де має бути центр кат. акції? Всі кат. організації стоять у прямій залежності від свого єпископа й єпархіяльної ради. З огляду на це зв'язки, інституції, діла католиків або такі, які католики ведуть і спмагають, без огляду на це, яку ціль вони не малиб, якщо рада єпархіяльна з єпископом на чолі їх не признає та в єпархіяльні листи не втягне треба вважати як некатолицькі.

Основою кат. акції, після висше сказаного, є співпраця світських у місії Церкви, що зоветься апостолятом, але ті апостоли мають бути самі передусім сильними характерами, свідомими ціли, вірними обов'язкам, здібними до жертв, духом Христа овіяними співробітниками, на яких Церква може числити з моральною певністю. Апостоли це сильні одиниці, що мають за святий обов'язок перемінити світський дух у духа Христа.

Дальше доказує автор, що кат. акція не є індивідуальною але колективною акцією, що потребує свідомого і під проводом головної управи добре функціонуючого однастайного співділання всіх членів містичного тіла — Церкви. Форма кат. акції є часовою і змінною, але її суть є одна і незмінна по всі часи.

У добре виробленому пляні акції є добрий поділ сил, докладно означене поле ділання, відповідні до ціли кат. акції, єпископом поставлені, норми поступовання. Що до централі кат. акції, яка фунгувала би при боці єпископів краю, то та мусить обіймати найкрасші уми, досвідчених провідників, що ділали би тільки з надприродніх мотивів поширення слави Божої і спасіння душ.

Дальше подає автор способи співпраці всіх кат. сил і каже, що ними є послух Божим законам і Церкви, тимсамим кат. виховання, дисципліна, дух жертви, підпорядкування єрархії з одного боку та доцільне, переконуюче вщиплення з другого боку.

Всі партійні, самолюбні почини нищення акції мусять бути розбитими через свіжу силу чеснот християнського

послуху, на якому спочиває ціла будова віри. Щойно по зірванню з усякими особистими інтересами може прийти до дійсного співділання всіх кат. сил. Коли всі католики в своєму стремлінню і діланню руководяться під проводом ерархії девізою Христа: „Шукайте перше царства Божого“..., тоді кат. акція поступить вперед.

Із сказаного виходить, що всі нитки кат. акції власне тому, що вона має характер душпастирський, мусять зійтися в руках душпастирів, тимсамим піти в руки Христового Намісника для цілої Церкви, в руки єпископа для епархії, в руки пароха для громади так, що апостолят світських є наче поширенням ерархічного душпастирства. Клич отже звучить: Зібрання всіх у кожній епархії коло єпископа, в кожній парохії коло пароха!

Автор доказує, що хоч духовенство й світські не стоять проти себе, то всеж таки між ними мусять бути різниця, бо в одному організмі мусять ріжні члени сповняти теж ріжні функції. Після св. Павла є одні до видавання приказів, а другі до послуху. Хоч також оба ділаючі члени є в містичному тілі, то мимо цього не можна забувати степеня, який між ними існує і як довго люди живуть у добром порядкові, то всяке живе діло буде мати користь.

Звідси спільна праця урегульована церковною ерархією, всіх членів у містичному тілі буде благословенням для кат. акції, що ту підчиненість всього апостольського ділання під церковну ерархію накладає як найсвятіший обовязок. Тіло з душею ділає разом у людському організмі в напрямі ріжних завдань цілого „я“, а помимо того через те не псується різниця між тілом і душею.

На кінець кат. акція осягає свою ціль найпевніше тоді, коли вона сили всіх католиків кожного стану запрягає до душпастирської праці внутрі парохіяльної родини для неї самої.

Плянова суспільна праця, яка потрібна до належного заступства кат. інтересів на зовні, мусять бути налагоджена через стислий контакт з Архієреєм епархії, який мусять навязати всі парохіяльні звязки.

До переведення ціли акції: *salus animarum* поручає автор організацію парохіяльних зборів (*Pfarrfamilienver-*

samlungen). — Як вони мають відбуватися, це вкажуть місцеві й релігійні обставини парохії.

Харитативність, брацтва, конгрегації, стоваришення, взагалі всяка організація, яка хоче бути чинною *ad mentem Summi Pontificis*, мусить бути готовою послухати начальників, яких дав Христос Церкві та працювати на зазив пароха.

Автор відкликуюється в своїй праці не раз на відносини в німецьких краях, але принципи, які ставить, мають значіння для всіх країв і всіх народів.

Для виховання світських апостолів поручає:

Що до нас то по переведенню дискусії повинні ми теж обдумати дороги й середники, як би дійти найкрасше й у нас до цілі кат. акції: *salus animarum* через світських апостолів. Надаються тут до використання церковні брацтва, Марійські Союзи, кружки, конгрегації. Дав би Бог, щоби й у нас голос Христового Намісника: спровадити спокій Христа в Христовому Царстві через кат. акцію не прогомонів безслідно.

о. Др. Омелян Стасюк.

ВИБРАНІ ПИТАННЯ (ANALECTA)

Латинська мова як викладова в богословії. У „Katholische Kirchenzeitung“ 1929. р. помістив статтю під згаданим наголовком Іван Гарінг з Грацу. Виходячи з факту, що в багатьох почасних приписах щораз то більше вимагається вживання латинської мови як викладової в богословії вважає автор на часі розслідування цієї справи.

Автор стверджує, що теперішня середня школа не дає учням такого знання латинської мови, яке давала підготовча школа в середньовіччю. Бо коли в середньовіччю знання лат. мови було конечною прикметою культурної людини й слухачі на високих школах не находили ніякої трудности в лат. викладі, то тепер укінчений середнешкільник, навіть відзначаючий, ледве чи може вільно віддати лат. фразу. Наслідок цього такий, що на німецьких богословських факультетах рідко відбуваються тепер виклади в лат. мові. В богословських інститутах Австрії змагається ще лат. мова з живою, але й тут буває таке, що виклади заповіджені в латинській, а відбуваються в німецькій мові.

Згідно з розпорядженням австрійського міністерства Віроісповідань і Просвіти з 1858. р., виданим в порозумінню з єпископатом, мала бути лат. мова звичайною мовою богословських викладів. Також рішення австр. єпископату з листопада 1901. р. стверджують, що звичайною мовою для головних предметів богословії залишається на майбутнє латинська мова.

Але постанови почасних соборів поробили в цьому правилі свої виїмки. І так уже віденський пров. Собор з 1858. р. дозволив на виклади пасторальної, катехитики й гомілетики в нім. мові, інші собори починили для живої мови дальші концесії в томістичній філософії, історії мистецтва, історії Церкви, патрольоґії й педагоґіці, а декотрі вимагали лише, щоби догматику й моральну викладано в лат. мові.

Не багато красше стоїть справа в романських країнах. Св. Конгрегація для студій з жалем стверджує в письмі з 1. VII. 1908., що лат. мова в деяких семінаріях так занедбана, що нею не послужуються не тільки в викладах філософії й канонічного права, але й властивої богословії. Дня 16. VII. 1912. видала св. Конгрегація Консисторії письмо до італійського єпископату, в якому вимагає, щоби догматику й моральну, а по можности й філософію бодай загально викладано в лат. мові, а розпорядження св. Конгрегації для студій з 16. IV. 1920. для Італії вимагає, щоби й філософія в головному була викладана в лат. мові, але професорови вільно подавати ближші пояснення в італійській мові. Та ці розпорядження натрапили на труднощі і щойно від 1927. р. відбуваються в італійських семінаріях виклади догматики й моральної в латинській мові, не виключаючи ще тим пояснювання латинських текстів італійською мовою. Виїмок становлять тут центральні римські наукові інститути, де з уваги на інтернаціональну аудиторію (подібно в Інсбруці в Австрії), виклади ведуться в латинській мові.

Теперішньому св. Отцеві також лежить ця справа на серці. Його письма „*Officiorum omnia*“ з 1. VIII. 1922. та „*Unigenitus Dei Filius*“ з 19. III 1924. посвячені справі інтензивнішого плекання латинської мови. За цими гадками послідувало діло. Дня 26. жовтня 1924. оснував св. Отець при Григоріянському Університеті інститут для плекання латинської мови. Мета інституту — виховувати для римської Курії, єпископських канцелярій та монаших чинів людей, що вповні опанувалиб латинську мову.

Та латинська мова понесла страти не тільки в викладових саях університетів. Урядові органи єпископських курій давно вже не появляються в латинській мові. В останніх часах постанови дієцезальних соборів редактовані в живих мовах, ба навіть центральна церковна влада в своїх розпорядженнях до італійських і французьких єпископів з правила послугується не латинською мовою.

По представленню фактичного стану справи ставить автор два конкретні питання: 1) Як поступати в практиці з слухачами, що мало ознакомлені з латинською мовою,

2) що треба зробити, щоби слухачі були краще ознайомлені з латинською мовою?

На перше питання відповідає, що слухачі мусять мати конечно до розпорядження латинський текст, а професор повинен або викладати предмет живою мовою, а потім виложене коротко зібрати в латинській мові, або навпаки — парафразувати короткий латинський текст живою мовою, бо для більшости слухачів бодай у перших роках студій виклад в латинській мові буде незрозумілим. Практично така метода це ніщо більше, як пересаджування латинської конверзації з приготовчої школи у високу. А це діється коштом наукового матеріалу.

На друге з поставлених питань автор відповідає: 1) треба ввести години латинської конверзації по гімназіях, 2) ввести латинську конверзацію від часу до часу по духовних семінаріях, 3) старанно плекати по семінаріях латинську лектуру Біблії й св. Отців з навізанням до цього латинської конверзації.

о. Василь Белей.

БОГОСЛОВСЬКЕ НАУКОВЕ Т-ВО (SOCIETAS THEOLOGICA)

На засіданню Ради БНТ дня 23. X. 1929 поручено ведення бібліотеки Т-ва о. Вас. Додикова, установлено речинець Наукового Збору і Загальних Зборів Т-ва та прийнято в члени Т-ва: о. Василя Додика у Львові.

Науковий Збір дійсних членів секції БНТ відбувся 13. листопада 1929 в конференційній салі Духовної Семинарії у Львові. Святочне засідання відкрив голова Т-ва, о. Д-р Й. Сліпий, присвячуючи на вступі теплу згадку пок. о. Іванови Рудовичеві, що як дійсний член Істор.-правн. Секції віддав їй і „Богословії“ багато праці. На предсідника Збору предложив чл. Біблійної Секції о. проф. Д-ра Мишковського, а сей на секретаря покликав о. П. Хомина. Після того здавав голова звіт із дотеперішньої наукової діяльності Т-ва. Всіх дійсних членів має Т-во 20. Науковій праці пособляє у великій мірі бібліотека Т-ва, що в минулому році дістала окреме приміщення. З неї користають крім нас навіть чужинці, бо вона, хоч невелика ще (кругло 4000 томів), але незвичайно цінна і богата в богословських твори, головно, коли мова про теологію Сходу. Наукові Секції Т-ва в порівнанню з минулими роками, не розвинули живішої діяльності, бо вся майже енергія і матеріяльні засоби були зужиті на зорганізування Богословської Академії. Видавнича діяльність Т-ва натомісць успішно далі розвивається. Досі видано 7 томів „Богословії (IV кн. VII тому печатається), сім томиків „Видань „Богословії“ і сім великих томів п. н. „Праці Богосл. Наук. Товариства“. Товариство порішило відступити дальше видавання тих праць Богосл. Академії, а собі лишити тримісячник „Богословію“.

По тім звідомленню прочитав дійсний член Історично-правничої Секції, о. Д-р Вас. Масцюх, парох Горожанки свій реферат з ділянки східного церковного права п. н. „Заручини в галицькій провінції“. Реферат, що опирався головно на постановах східного церковного права, навазуючи при тому до церк. права західної катол. Церкви, перш за все до постанов Тридентського Собору, стояв на висоті жерельного наукового досліду, а дискусія, що відтак розвинулася, вповні підтвердила усі твердження і наукові висновки референта.

Наче доповненням до того реферату із області східного права був другий доклад о. ректора Д-ра Йос. Сліпого на тему „Дискусія про византійство“. Навязуючи до голосної дискусії, яка ведеться нині в західнім науковім світі на тему византійства, викликаної книжкою о. Кирила Королевського п. н. „L'Uniatisme“ референт подав на-самперед головні точки сеї книжки, котра звертає увагу на неприродний напрям у розвою церковного життя і богословської науки між східними зєдиненими, які пішли тільки за Заходом, а про себе майже нічого самостійного не сказали: ні в історії, ні в догматиці і загалом не вмiли задержати органічної лучности з традицією Отців. Після того прелегент перейшов до нас, що — як східні — творимо найчисленнішу групу в катол. Церкві, та прийшов до висновку, що ми теж не проявили під цим оглядом сильнішої оригінальної творчости, а набуте в західних школах знання не вмiли приноровити до наших обставин. Щодо обряду, то аргументами, теологічними й історичними, доказав, що церковний Схід мусить задержати свій обряд, але конечний є поступ і в ньому так само як і в теологічних науках. Цей поступ мусить органічно лучитися зі своєю попередньою добою і традицією загалом.

Дискусії над сим рефератом з огляду на спізнену пору не було.

Вкінці Науковий Збір іменував нових дійсних членів, а саме: на предложення Істор.-правн. Секції — о. крил. Д-ра Василя Гаджегу з Ужгороду і о. мітр. Тита Войнаровського зі Львова, а на предложення Біблійної Секції — о. Д-ра Василя Лабу зі Львова.

Після того святочне засідання закрито.

Загальні Збори Богословського Наукового Товариства у Львові. Чергові, пяті з ряду, Загальні Збори БНТ відбулися в середу 11. грудня 1929 в Духовній Семинарії у Львові при доволі великім числі членів. Відкрив Збори голова Т-ва о. ректор Д-р Йос. Сліпий, згадуючи на вступі померших в часі від останніх Заг. Зборів, членів Т-ва, а саме: о. Б. Еліяшевського з Зашкова, о. Мих. Баричка зі Щирця і о. Івана Рудовича зі Львова, а память їх вшанували присутні повстанням з місць.

Зборами проводив о. крил. Д-р В. Дорожинський, а секретарював о. канцл. М. Галянт. По відчитанню протоколу останніх Заг. Зборів, що його присутні прийняли без заміту, зложив звіт із діяльності Т-ва за час від останніх Заг. Зборів, себто від 6. березня 1928 о. голова Д-р Сліпий. Наукова

діяльність Т-ва і далі успішно розвивається. Мимо важких фінансових відносин, що ваготять так над самим Т-вом, як і над передплатниками його видань та його прихильниками, Т-во видає далі наукові твори (6 великих томів Праць), науковий тримісячник „Богословію“ (кінчиться печатати 4. книжка VII. тому) і менші видання (7 томиків). Рада Т-ва обмірковувала на своїх засіданнях плян печатання богатих жерел до історії Унії, що лежать науково ще майже невикористані в Нац. Музею у Львові і як тільки фінанси трохи поправляться, Т-во візьметься за ту важну справу. Т-во відбуло за сей час один науковий Збір, на якому прочитано два наукові реферати, а саме: о. Д-ра Вас. Масцюха на тему „Заручини в Галицькій провінції“ і о. Д-ра Йос. Сліпого „Дискусія про византийство“, а крім того о. голова як відпоручник Т-ва виголосив на Орієнтальнім Зїзді в Празі в серпні с. р. реферат п. н. „*Directiones quaedam progressum theologicum in Oriente Spectantes*“ що буде випечатаний в черговій книжці „Богословії“ (IV кн. за 1929. р.). В Римі основано філію нашого Т-ва, до чого причинилися в головній мірі наші студенти висших папських наукових заведень.

Бібліотека, що тепер дістала окреме приміщення (таки в будинку Дух. Семинарії), начислює 3622 чисел (більше 4000 томів) і по скатальогізованню є вже пригожа до вжитку. В сім році переняла бібліотека від Впреосв. Митрополита архів пок. єпископа Боцяна, в якому є багато рідких і незвичайно цінних річей. Загалом бібліотека Т-ва — як се піднесено в пізнішій дискусії над справозданням — має деякі річі неоцінімі, такі, яких жадна бібліотека у Львові не має.

Щодо фінансового положення, то воно, хоч значно від останніх Зборів поправилось, все ще виказує недобір у висоті 2467.98 зол. Богосл. Наук. Товариство, що має на цілі виключно наукові аспірації, не знайшло серед нашого духовенства і загалом серед цілої нашої суспільности щей досі того зрозуміння, на яке воно — як незвичайно важний чинник у розвою нашої науки і культури — заслуговує і тому ще й досі не має серед нашої суспільности тих меценатів, що спішили би його своїми грошевими чи книжковими жертвами у його важкій праці піддержати. Та мимо сего представники Т-ва зважилися навіть на такий сміливий крок, що зачали були купувати для Т-ва власну домівку і тільки з причин політичної натури не довели діла до кінця.

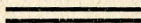
По тім звіті відчитав о. Д-р Цегельський справоздання контрольної комісії, котра піднесла творчу наукову працю Т-ва, що виходить на користь і честь нашої Церкви, тому Т-во заслугує не тільки на моральне, але й на матеріяльне попертя наших Впреосв. Ординаріятів.

По уділенню абсолюторії Раді Т-ва, приступлено до вибору нової Ради. Головою Т-ва вибрано знова о. рект. Д-ра Сліпого, як того, що найбільше для Т-ва заслужився і найтісніше з ним звязаний. Касієром вибрано о. канцл. М. Галянта, а його помічником о. Вас. Белея, ген. секретарем о. Петра Хомина, бібліотекарем о. Д-ра Мик. Конрада, а його помічником о. Вас. Додика, до контр. комісії о. Д-ра І. Фіголя, о. Д-ра І. Цегельського і о. Мих. Ладу.

При кінці Зборів присутні піднесли рішучий протест проти кривавого терору на Україні ось якими резолюціями:

Загальні Збори Богословського Наукового Товариства у Львові дня 11. грудня 1929 р. з приводу невгаваючих релігійних переслідувань на Радянщині висловлюють щире співчуття переслідуваним жертвам і разом з обуренням осуджують такий режім, котрий у ХХ. ст. гнобить усіх своїх горожан за їх релігію і плямить людство та його культуру.

Загальні Збори Богословського Наукового Товариства рівночасно протестують проти нечуваного в світі насильного накидування найвисшим науковим установам, псевдонауковими методами оправдувати і спомагати проти релігійну терористичну пропаганду.

ВСЯЧИНА — ХРОНІКА

(Varia — Chronica)

Програма викладів на Гр.-кат. Богословській Академії
у Львові в зимовім семестрі акад. року 1929/30.

I. РІК

о. проф. Др. Т. Мишковський (Prof. Dr. T. Myszkovsky):
Історія біблійна Ст. Завіта (Historia revelationis div. V. T.)
5 год. Пояснення вибраних частей св. Письма Ст. З. на
основі церк. слов. тексту (Exegesis partium selectarum s.
Scripturae V. T. e textu ecclesiasticoslavico 3 год. Граматика
єврейської мови (Grammatica linguae hebraicae) 2 год.

о. Др. Василь Лаба (Dr. V. Laba): Біблійна герменев-
тика (Hermeneutica biblica) 1 год.

о. Др. Г. Костельник (Dr. G. Kostelnyk): Льогіка (Lo-
gica) 4 год. Досвідна психольогія (Psychologia experimenta-
lis) 1 год.

о. Йос. Скрутень ЧСВВ. (P. Jos. Skruteń OSBM.):
Критика (Critica) 3 год. Онтольогія (Ontologia) 2 год.

о. проф. Др. Сп. Кархут (Prof. Dr. Sp. Karchut): Гра-
матика церк. слов. мови: фонольогія (Grammatica linguae
ecclesiasticae slavicae: Phonologia) 1 год.

о. Стефан Рудь (St. Rud'): Літургіка: про храм, кад-
ження, світло і церковні посуди (Liturgica) 1 год.

Др. Микола Чубатий (Dr. N. Czubytyj): Загальний про-
семинар (Proseminarium generale) 1 год.

II. РІК

о. Др. Ст. Сампара (Dr. S. Sampara): Theodicaea: De
existentia Dei 1 год. Cosmologia: De mundo 2 год. Dogmatica
fundamentalis: De Christo legato divino 5 год.

о. проф. Др. Т. Галушинський (Prof. Dr. Th. Haluszczyn-
skyj): Життя Г. Н. Іс. Хр. (I. часть) (De vitae D. N. J. Chr.
(I. pars) 1 год. Пояснення недільних Євангелій на основі

церк. слов. тексту (exegesis Evangeliorum dom. e textu ecclesiasticoslavico) 2 год. Пояснення листа св. Ап. Павла до Галатів на основі грецького тексту (Exegesis epistolae s. Pauli ad Galatas e textu graeco) 1 год. Біблійний семінар (Seminarium bibl.) 1 год.

о. Др. Вас Лаба (Dr. V. Laba): Введення до св. Книг Н. Зав. (загальне) (Introductio in ss. Libros N. T. — gen) 2 год. Патрольоґія (Patrologia) 2 год.

о. Леонід Лужницький (Leon Lužnyckij): Історія католическої Церкви від I—XVI ст. (Historia Ecclesiae cath. I—XVI saec.) 3 год.

о. проф. Др. Сп. Кархут (Prof. Dr. Sp. Karchut): Грамматика церковно-слов'янської мови: Деклинація іменникова прикметників і дієприкметників, числівників і замісників (Grammatica linguae eccl. slav.: Declinatio adiectivorum ac participiorum simplex nescio numeralium pronominumque; Пояснення Полунощниці суботньої (Officium nocturnum sabbati) 1 год.

о. Стефан Рудь (St. Rud'): Літурґіка: Начерк вечерні, повечерія і полунощниці (Liturgica) 1 год.

Др. Волод. Залозецький (Dr. V. Zalozeckij): Християнська археолоґія (Archaeologia christiana) 1 год.

о. Й. Скрутень ЧСВВ. (P. Jos. Skruteń OSBM.): Етика (генеральна) (Ethica generalis).

III. РІК

о. проф. Др. Й. Сліпий (Prof. Dr. J. Slipij): Dogmatica specialis; De Sacramentis in genere. De Eucharistis et Poenitentia 3 год. Exercitationes scholasticae 1 год. Погляд на історію схоластики (Conspectus historiae theologiae schol.) 1 год.

о. Др. І. Цегельський (Dr. I. Cehelskyj): Theologia moralis: De principiis 5 год. Casus conscientiae 1 год.

о. Леонід Лужницький (Leon Lužnyckij): Історія католическої Церкви від I—XVI ст. (Historia Ecclesiae cath. I—XVI saec.) 3 год.

о. Юліян Дзерович ((Jul. Dzerovycz): Катехитика (Catechetica) 2 год. Педагоґіка (Paedagogica) 2 год.

о. проф. Др. Сп. Кархут (Prof. Dr. Sp. Karchut): Грамматика церковно-слов'янської мови: Конюґація I. 3 і II. (Grammatica

linguae eccl.-slav.: Coniugatio I. 3 et II). Пояснення Часа I. i III. (Hora I. et III.) 1 год.

о. Стефан Рудь (St. Rud): Літургіка: Церковний рік в його подвижній часті (Liturgica: Annus ecclesiasticus; periodus paschalis) 1 год.

о. Др. Іван Фіголь (Dr. J. Figol): Гомілетика (Homiletica) 2 год.

Др. Микола Чубатий (Dr. N. Čubatyj): Історія уніонних змагань на Україні до Берест. Унії (1596) — (Historia conaminum unionisticorum in Ucraina usque ad Unionem Brestensem (1596) 2 год. Історичний семінар: Опрацювання вибраних питань з історії української Церкви — (Seminarium historiae ecclesiasticae) 2 год.

о. проф. Др. Т. Мишковський (Prof. Dr. T. Myszkovsky): Граматика арабської мови (Grammatica linguae arabicae (факульт.) 2 год.

IV. РІК

о. Др. Яросл. Левицький (Dr. Jar. Levycky): Пастирська богословія: О св. Тайнах (Theologia pastoralis: De Sacramentis) 4 год. Гомілетика (Homiletica) 1 год.

о. Др. Ігн. Цегельський (Dr. I. Cehelsky): Casus conscientiae 1 год.

о. Др. Іван Фіголь (Dr. J. Figol): Гомілетичний семінар (Seminarium homileticum) 1 год.

о. Др. Д. Дорожинський (Dr D. Dorozhynskyj): Ius canonicum 4 год. Ius matrimoniale 2 год. Жерела орієнт. церк. права (Fontes iuris eccl. orientalis) 1 год.

о. Юліян Дзерозич (Jul. Dzerowycz): Катехитичні вправи (Exercitationes catecheticae) 2 год.

о. проф. Др. Сп. Кархут (Prof. Dr. Sp. Karchut): Граматичне пояснення Вечірні і Повечерії (Vesp. et Compl.) 1 год. Лектура твору п. з. Διδάχῃ τῶν δώδεκα Ἀποστόλων з углядженням питоменностей бібл. грецької мови (Lectio opusculi, Διδάχῃ τῶν δώδεκα Ἀποστόλων inscribitur) 1 год.

о. Стефан Рудь (St. Rud'): Літургіка: Пояснення правила і св. Літургії (Liturgica) 1 год.

о. Др. Андр. Ішак (Dr. A. Iszczak): Dogmatica Orientalis Ecclesiae dissidentis (Introductio generalis) 2 год.

Др. Микола Чубатий (Dr. N. Czubatyj): Історичний семінар (Seminarium historiae eccl.) 2 год.

Др. Волод. Залозецький (Dr. V. Zalozeckyj): Історія мистецтва (Historia artis ecclesiasticae) 2 год.

о. проф. Др. Т. Мишковський (Prof. Dr. T. Myszkovskyj): Грамагика арабської мови (Grammatica linguae arabicae (факультативно) 2 год.

о. Др. М. Конрад (Dr. N. Konrad): Соціологія (Sociologia) 2 год.

З католицьких університетів. Дня 31. VII. 1929. посвячено новий будинок наукового філософічно-богословського Інституту св. Юрія в Франкфурті. Інститут призначений на формування майбутніх священиків для епархії Лімбург. Завданням Інституту, як висловився в своїй промові віцепрезидент Коммер, дати майбутнім священикам всестороннє наукове формування та виробити в них правдиву побожність.

Союз високих шкіл для підтримки католицького університету в Фрайбурзі (Швайцарія), зібрав щорічно тільки з самих членських вкладок такі квоти: в рр. від 1891 до 1900 1.615 фр., від 1901 до 1910 — 2.331 фр., від 1911 до 1920 — 2.201 фр., від 1921 до 1928 — 6.367 франків.

На католицькому університеті в Німвеген було записаних попереднього року 437 студентів, з яких 226 на філософічному, 174 на правничому й 37 на богословському факультетах. Шляхом самооподаткування зложили на нього голяндські католики минулого року 217.000 гульденів, з яких 17.000 призначено на заложення медичного факультету.

Статистика німецьких католицьких професорів висших шкіл. Докладної статистики німецьких католицьких професорів висших шкіл досі нема. До католицьких організацій належить їх 498, а скільки є поза тими організаціями, невідомо. З числа 498 професорів-католиків на богословському відділі є 143, на правничому 53, на медичному 71, на філософічному 135, на техніці 42, на гірництві 4, на ветеринарії 13, в академії мистецтв 9, в академії рільництва 12, на інших віділах 16.

КНИЖКИ І ЧАСОПИСИ

(I Libri et II ephemerides)

Аскетичні твори св. Отця нашого Василя Вел. переклав з грецького Митроп. Андрей Шептицький. Праці Богосл. Наук. Товариства і Гр. кат. Богосл. Академії у Львові. Том IV—V. Львів, 1929. Ст. XIV×490. 8°.

Беннигсенъ, Гр.: **Бесѣда въ вагонѣ.** Вильно, 1929. Изданіе Братства Святихъ Кирилла и Методія. Ст. 52. Ціна 0.25 зол. 16°.

Візантійство і боротьба з ним. Збірка статей. Львів. 1929. Наклад Т-ва безженних священників ім. св. Йосафата в Станиславові. Ст. 78. 16°.

В обороні прав нашої греко-католическої Церкви. Львів, 1929. Накл. І. Готя. Ст. 84. 8°.

Галушинський, о. Т.: **Найвисший пастирський уряд в Христовій Церкві.** Львів. 1930. Накл. Укр. Христ. Організації. Ст. 32. 16°.

Галянт, о. М.: **Устав Церковних Богослужень.** Від 1. вересня 1929. до 31. серпня 1930. Львів. 1929. Накл. Т-ва „Власна Допомога“. Ст. 73+15. 8°.

Духнович и Духновичовць. Ужгород. 1929. Книгопечатня „Унію“. Ст. 23. 12°.

Дворнік, Д-р Фр.: **Життя Святого Вячеслава до тисячелітньої врочистости Його мученицької смерти.** Прага. 1929. Наклад Комітету ювілейних торжеств Святого. Ст. 69. 16°.

Зубрицький, Дионісій: **Александр Павлович.** Описане його життя и характеристика поезії. Ужгород. 1925. Т-во „Просвіта“. Ст. 41. 8°.

Ілюстрований Господарський Календар: „Сільський Господар“ на рік 1929. Річник I. Львів. 1928. „Сільський Господар“. Ст. 246. 8°.

Кархут, о. Д-р Спирідон: **Нове видання Службника.** Правила правопису й мови та зміни в дотеперішному тексті. Видання „Богословії“ ч. 7. Львів. 1929. Ст. 37. 8°.

Католический Временникъ. Париж. 1929. Изданіе О-ва св. Іоанна Златоустаго. Кн. 3. Ц. 10 ф. Ст. 242. 8°.

Мешлер, Т. І.: **Духовні Вправи св. Ігнатія з Льйолі.** Перекл. П. Філас. ЧСВВ. Жовква. 1929. Видавн. ЧСВВ в Жовкві. Ст. VIII+270. 8°.

Монкевич, Борис: **Чорні Запорожці.** Зимовий похід і остання кампанія Чорних Запорожців. Львів. 1929. Добра книжка. Ц. 4 зол. Ст. 162. 8°.

Назарук, Д-р Осип: **Гр. католицька Церква і українська ліберальна інтелігенція.** Загальний огляд сучасної української кирині на церковній області в краю і на еміґрації. Львів. 1929. Накладом „Правди“. Ст. 148. 8°.

Науковий Збірник Т-ва „Просвіта“ в Ужгородѣ за 1928/29 рѣк. Рѣчник VI. Ужгород. 1929. Выдає Литературно-науковий оддѣл. Ст. 274. 8°.

Петрів, ген. Всеволод: **Спомини.** ч. II. Від Берестейського мира до заняття Полтави. Львів. 1928. Червона Калина. Ц. 3.50 зол. Ст. 184. 8°.

Правила для питомців гр. кат. Духовної Семинарії у Львові. Аскетична Бібліотека гр. кат. Дух. Семинарії у Львові. Виходить під проводом о. Рект. Д-ра Йосифа Сліпого. Том 2. Львів. 1929. Накл. Ректорату Духовної Семинарії. Ст. 51. 16°.

Редкевич, о. Д-р. А.: **Модерне супруже і контроля породу.** Калґарі. 1927. Видавець Гр. Кудридик. Ст. 31. 8°.

Тышкевичъ, С. свящ.: **Католическій Катехизисъ.** Париж. 1929. Издание Общества св. Іоана Златоустаго. Ц. 6 фр. Ст. 231. 8°.

Томашівський, С.: **Десять літ українського питання в Польщі.** Львів. 1929. Накладом автора. Ц. 1.60 зол. Ст. 48. 8°.

Charkiewicz, Walerjan: **Bez steru i busoli.** Sylwetka Ks. Prof. Michała Bobrowskiego. Wilno 1929. Odbitka z „Alma Mater Vilnensis“. St. 60. 12°.

Charkiewicz, Walerjan: **Ostatnie lata alumnatu papieskiego w Wilnie.** Wilno. 1929. Odbitka z Ateneum Wileńskiego. St. 28. 8°.

Cronistoria dell'anno santo MCMXXV. Appunti storici. — Dati statistici — Atti ufficiali. Roma 1928. Pag. 1259. F°.

Duplessy, Chanoine Eug. **Histoire d'un Défi. aux adversaires de Lourdes sur la guérison de Pierre de Rudder.** Paris. 1929. P. Téqui — éditeur. Pag. 150. 12°.

Duplessy, E: **Les Conséquences de l' Obligation morale: péché, vertu, mérite.** Paris. 1929. Bonne Presse. Pr. 1 fr. Pag. 64. 16°.

Favier, M.: **Marguerite Sinclair**. Paris. 1929. Bonne Presse. Pr. 1.50 fr. Pag. 98. 12°.

Glemma, Ks. Dr. Tadeusz: **Stany pruskie i biskup chełmiński Piotr Kostka wobec drugiego bezkrólewia (1574—1576)**. Kraków. 1928. Polska Akademia Umiejętności. Wydział historyczno-filozoficzny. Tom XLII. St. 73. 8°.

Grabmann, Dr. Martin: **Die Grundgedanken des heiligen Augustinus über Seele und Gott**. Köln. 1929. Verlag J. P. Bachen G. M. B. H. Pr. 5.50 M. S. 110. 8°.

Grete, Mgr.: **Sommes — nous les Fils de la Sainte Eglise?** Paris. 1929. Maison de la Bonne Presse. Pag. 54. 12°.

Janin, Raymond A. A.: **Saint Basile**. Paris. 1929. Bonne Presse. Pag. 125. 12°.

Kepler, P. W.: **Wasser aus dem Felsen**. Neue Folge der Homilien und Predigten. Freiburg im Breisgau. 1929. Herder. Pr. 6. M. S. VIII+320. 8°.

Klotz, Dr. P., O. S. B.: **Mit Stab und Stift**. Reisebilder aus Heimat und Fremde. Freiburg i Br. 1929. Herder. Pr. 4.60 M. S. XII+164. 8°.

Klotz, Petrus: **Unter Tempeln und Pagoden**. Freiburg i. Br. 1929. Herder. S. XI+173. 8°.

Kostelnyk, Prof. Dr. G.: **Das Prinzip der Identität — Grundlage aller Schlüsse**. Analyse und Systematik des logischen Schlussprozesses. Übersetzung aus dem Ukrainischen von W. Domet-Sadowskyj. Lemberg. 1929. Abdruck aus der Quartalschrift „Bohoslovia“ S. 56. 8°.

Laveille: **Mère Saint - Paul Foudatrice des Soeurs Servantes de Marie**. Paris. 1929. P. Téqui — éditeur. Pag. XXI+351. 12°.

Le Père Luis Querbes. Fondateur de l' Institut des Clercs de Saint-Viateur. Paris. Bonne Presse. Pr. 6 fr. Pag. IX+257. 12°.

Les Novices de Notre - Seigneur. Paris. 1929. P. Tequi - éditeur. P. 214. 8°.

Lettre „Quae nobis“ de S. S. Pie XI. Sur le Principes et Fondements de l' Action Catholique. Paris. 1929. Bonne Presse. P. 2 fr. Pag. 64. 12°.

Maroto, Philippus, C. M. F.: **De Extraordinario Iubilileo anni 1929**. Brevis expositio Constitutionis Apostolicae „Auspicientibus“, qua Iubilium Universale extra ordinem ad totum annum MCMXXIX indicitur. Roma. 1929. Bibliotheca „Commentarii pro Religiosis“. Vol. II. Pag. 84. 8°.

Meunier, Dom: **Sous la Gardę des Anges**. Paris. P. Tequi-éditeur. 1929. Pag. 150. 12°.

Millot, Chanoine: **Ce que c'est qu'une Eglise**. Discours de Circonstance. Paris. 1929. P. Téqui-éditeur. Pag. 322. 12°.

Narajewski X. Dr. S.: **Odczyty z zakresu etyki ogólnej**. Lwów. 1929. Nakł. autora. St. 169. 8°.

Olichon, Mgr. A.: **Les Origines Françaises de l' Œuvre Pontificale de Saint — Pierre — Apôtre pour la formation des Clergés indigènes en pays de Missions**. Paris. 1929. Bonne Presse. Pr. 10 fr. Pag. 124. F^o.

Pavič G. i Zubrickij D. O O.: **Christianska nauka**. Dla podkarpatskich grekokatoličeskich d'itej I., II. i III. klasy narodnych škol. Prjašew. 1925. Jeparchijal'noje Pravitelstvo v Prjaševi, St. 209. 8°.

Petitot, R. P. H., O. P.: **Mlle de la Rochetiere**. En religion Mère Marie de Jésus, fondatrice de l' Institut de Marie-Thérèse. — Sa vie et son oeuvre. Paris. 1929. Maison de la Bonne Presse. Pr. 47 fr. Pag. XXI+156. 16°.

Pinard de la Boullaye, ks. Henryk: **Chrystus wobec historii. Konferencje apologetyczne**. Kraków. 1929. Nakładem Wydawnictwa Księży Jezuitów. St. 200. 8°.

Rouet de Journal, M. J., S. J.: **Madame Swetchine**. Une Russe catholique. Paris, 1929. Bonne Presse. Pr. 12. fr. Pag 400. 8°.

Schmitt, Bertram: **West-östlicher Weg**. Kattern bei Breslau. 1928. Monatschrift „West-östlicher Weg“. S. 286. 8°..

Sickenberger J.: **Leben Jesu nach den vier Evangelien V. Der Schluss des Wirkens ausserhalb Jerusalems**. Münster. 1929. Aschendorffsche Verlagsbuchhandlung. Pr. 2'35 RM. S. IV + 120. 8°.

Święty Franciszek z Assyżu. **Studja i szkice**. Kraków, 1928. Nakładem Krakowskiej Spółki Wydawniczej. St. XIV + 248. 8°.

Stach, X. Dr. Piotr: **Komunizm w pierwotnem chrześcijaństwie a czasy obecne**. Lwów, 1926. Przedruk z „Gazety kościelnej“. St. 36. 12°.

Stach, Ks. Dr. Piotr: **Poselsтво św. Jana Chrzciciela do Chrystusa w świetle historii egzegezy i krytyki biblijnej**. Warszawa. 1924. Nakł. Drukarni „Polaka-Katolika“. St. 120. 8°.

Stach, Ks. Dr. Piotr: **Syjonizm a oobudowa Palestyny w ostatniej dobie**. Kraków. 1925. Nakł. Drukarni „Głosu Narodu“. St. 78. 16°.

Stach, X. Piotr: **Wierzenia Chrześcijan o końcu świata**. Lwów. 1927. Przedruk z „Gazety Kościelnej“. St. 23. 8°.

Stach, Ks. Dr. Piotr: **Wypędzenie przekupniów ze świątyni. Sprawy Biblijne**. Z V/VI. Poznań. 1923. Nakładem Księgarni św. Wojciecha. St. 96. 8°.

Staubinger, Dr. Heinrich: **Einführung in die Religionsphilosophie**. Freiburg i. Br. 1929. Herder. Pr. 4'80 M. S. VIII+132. 8°.

Вѣстникъ. (незедин). Paris XV. Boulevard Montparnasse 10. 1929. ч. 6. К. Шевич: Боротьба за душу Росіи. Прот. С. Четвертиков: Св. Димитрій Ростовскій. Людямъ-Братямъ, воззваніе странствующаго проповѣдника въ сов. Росіи. Н. Зернов: Парижъ и Лондонъ. Проф. В. Зыньковскій: Очерки Идеологіи Р. С. Х. Движенія. Г. Бахрушин: Религіозно-національное воспитаніе для русскихъ мальчиковъ. А. Шумлина: Конференція дѣвичихъ кружковъ.

Духовна Стража. Кральевина С. Х. С. 1929. Бр. 2. Иринеј еп. Бачки: Опширна Правила Св. Василија Великога. Тумаченъ посланице св. апостола Павла Галатима. Гр. А. Н-ич: Преподобни Пахомије Вел. Писац: Чудеса св. Стефана, кралья Дечанского. Иларіон: Рад на поновном отверанью Монашке Школе у Хопову у 1900/1901 години. О екземпцији монашестве, автономној управи над монастирима и монашством. К. Сеперовац: Манастир Велика Ремета и помоч из Русіје. Јеромонах Дионисије: „Католичка Акція“. Весник і т. д.

Бр. 3. Еп. Иринеј: Опширна Правила св. Василија Великога. Тумаченъ посланице св. апостола Павла Галатима. Иг. Стефан: Божије откривенъе, руководжъа к моралном савршенству и сречи чојечој. Преподобни Пимен. Мон. Хелијил: Особенности у богослужебној пракси служенъа литургије. Из прошлости цариградских манастира. Архим. Дионисије Миковиць: Руска помоч светосупспенском манастиру Режевичу у Паштровичима. Иг. Стефан: Вера или сталез. Еп. Димитрије Бранкович: Раздруженъе Православне Буковинско Далматинске Архиепископије. Из монашке челије. Весник і т. д.

Душпастырь. Ужгород, Капітульна 1929. Ч. 6—7.

Немо: Старыя правди въ новомъ свѣтѣ. А. Чабинякъ: Св. Сердце Ісуса — жертва любви. Отъ Епископа Мукачевскаго. Отъ Епископа Пряшевскаго. Изъ практичной пастеризаціи. Наши вѣсти etc.

Ч. 8—9. Д. Поповичъ: Миленей св. Вацлава. Соборъ про восточны студій в Празѣ. Отъ Епископа Мукачевскаго. От Епископа Пряшевскаго. Наши вѣсти і т. д.

Ч. 10. Архипастыское Посланіе Епископа Павла Духовенству Пряш. Епархіи. Високопреподобному Духовенству Епарх. Мукачевской. Отъ Епископа Мукачевскаго. Отъ Епископа Пряшевскаго. Отъ Епископа Мукачевскаго і Пряшевскаго. Наши вѣсти і т. д.

Ч. 11. о. В. Мусиль: Великій миссіонеръ народа. Немо: Религія і народность. Отъ Епископа Мукачевскаго. Отъ Епископа Пряшевскаго. Наши вѣсти і т. д.

Життя і Право. Львів, Ринок ч. 43. 1929. Ч. 2.
 Д-р К. Левицький: До проблему національних меншин.
 Д-р М. Глушкевич: Адвокат — громадянство і нація.
 Д-р І. Грицай: З життя Т-ва Українських Правників
 у Львові. Бібліографія і т. д.

Ч. 3. Д-р Р. Перфецький: Національні меншини
 на Радянській Україні і рівноправність мов. Д-р О. На-
 драга: Перегляд найважливіших польських законів і роз-
 порядків, помішених у Вістнику законів П. Р. з років 1927,
 1928, 1929 до вересня ц. р. Всілякі і т. д.

Літературно-Науковий Вістник. Львів, Руська
 ч. 18. 1929. Кн. VI. А. Розвадовський: За кратами
 черезвичайки Е. Ю. Пеленський: Старі поети нової
 доби. А. де Монзі: Пульс доби. О. Мицюк: Недуга
 сільської Франції. Е. Ешмед Бартлет: Російська за-
 гадка. Д. Донцов: Жанна Д'Арк. Характерник:
 Українізація. Ф. Шредер: Оптимізм як життєва сила.
 Бібліографія і т. д.

Кн. VII—VIII. В. К.: З часів розвалу. Д-р О. Бабій:
 Ідеологічні основи сучасної західно-української літератури.
 М. Іванейко: Вітер. І. Гончаренко: Жак де Ля
 Кретель. Д. Донцов: Роковини зради. Д-р В. Гарма-
 шів: Альфред Брем. Е. Маланюк: Друга вистава Гур-
 тка „Спокій“. В. Дорошенко: Е. Чикаленко. О. В.:
 Дрібні заміти про важну справу. О. Мицюк: Недуга
 сільської Франції. Devius: На світовій арені. Ганна
 Чикаленко: Зі студій про Шекспіра. Бібліографія і т. д.

Кн. IX. гр. М. Тишкевич: Уривки зі спогадів.
 Б. Ашмет Бартлет: Російська загадка. Д-р І. Райке:
 Модерна дівчина. Ст. Сірополко: Шкільна освіта на
 сов. Україні. О. Бабій: Ідеологічні основи сучасної за-
 хідно української літератури. С. Смаль-Стоцький:
 Граматика в школі. Devius: Совітський страхопуд. Бібліо-
 графія і т. д.

Кн. X. Гуго фон Вофмансталь: Гарна мова.
 М. Рильський: Жорстокість. Дм. Донцов: Криве
 зеркало української літератури. Ген. О. Павленко:
 Спомини. Д-р О. Бабій: Микола Евшан (Федюшка).
 Devius: Воюючий сіонізм. І. Гончаренко: Евдженіо
 д'Орс. С. Наріжний: Чужі народи в світлі українських
 приказок. Ю. О.: На маргінесі одної імфамії.

Нива. Часопис присвячений церковним і суспільним
 справам. Львів, вул. Корняктів ч. 1. 1929. Ч. 6.
 о. Д-р Г. Костельник: Стояння і клячання в Церкві.
 о. Д-р М. Горникевич: Пять літ при гробі Святого.
 о. П. Дзедзик: Стигматизація Тереси з Коннерсрайт.

Ф. Т.: Дещо про талмуд. о. Ю. Гі р н я к: З приводу одної рецензії. о. І. Н.: Дисонанси довкруги лятеранського пакту. Нові книжки і т. д.

Ч. 7—8. о. Д-р Г. Костельник: Мамона неправди о. П. Дзедзик: Стигматизація Тереси з Коннерсрайт. Я. Літинський: Примірність священика о. П. Х о м и н: Каплиця Духовної Семинарії у Львові. Наступ на Рідну Школу. Н. Бердяєв: Зєдинення християн сходу і заходу. о. А. Галандюк: Про методу науки релігії. о. В. Рабій: Опіка над убогими парохіянами. о. І. Н о в о с а л: Картини з історії грецької Церкви. Залякана совість. Їх погляди і стремління. „Одиноко правильна лінія“. Всячина і т. д.

Ч. 9. о. Др. Г. Костельник: Замітки. о. І. Р у д о в и ч: Катехитичний конгрес у Монахові. о. Др. Г. К о с т е л ь н и к: Коротка аналіза Господньої молитви. о. І. Н о в о с а д: Картини з історії грецької Церкви. о. П е т р о Д з е д з и к: Стигматизація Тереси з Коннерсрайт. о. Ю. Д з е р о в и ч: Некрольоґ. † о. І. Рудович. о. Др. Г. К о с т е л ь н и к: Учений пустомель. Всячина і т. д.

Ч. 10. о. Др. Костельник: На закінчення. — У відгомін церкви. — Замітки до рецензії. о. Х.: Відкриття гр.-кат. Богосл. Академії. о. Др. Л. В.: Десятьліття Інституту св. Іосафата. о. П. Дзедзик: Стигматизація Тереси з Коннерсрайт. Всячина і т. д.

Ч. 11. о. П. Дзедзик: Золотий Ювілей св. Отця, папи Пія XI. Католицька Акція і Нива. о. Др. К. С л і п и й: Значіння і устрій Гр. кат. Богословської Академії. о. П. Х о м и н: Конференція українського гр.-кат. Епископату в Римі. Всячина і т. д.

Поступ. Львів, вул. Кльоновича 8. 1929. Ч. 6—7 Ю. Кміт: Пекло. Б. Шостаківський: Що писати. Д-р К. Чехович: Католицька філософія. Д-р М. Г н а т и ш а к: Ренесанс Шевченківської романтики. І. Г л а д и л о в и ч: Польський католицький академічний рух. — На Соловецьких островах. Д-р П. Ковалів: Господарська відбудова. Бібліографія і т. д.

Ч. 8—10. Ю. Кміт: Шалений. М. Бараболяк: Шляхи юнаків. П. Північний: Покута. С. Криlach: З книги гордих мрій. Р. М-кий: Авторитет, відвічальність, свобода в життю нації. Д-р К. Чехович: Католицька філософія. І. Аненко: Безпритульні діти на Радянщині. А. Нигрицький: З літературного руху. Бібліографія.

Analecta Bollandiana. Paris, 82, rue Bonaparte. 1929. Fasc. III—IV. *Catalogus codicum hagiographicorum latinorum bibliothecae publicae Audomaropolitanae.* P. Peeters: *La Passion de S. Pansophios d' Alexandrie.* M. Coens: *Les Vies de S. Cunibert de Cologne et la tradition manuscrite.* H. Delehaye: *La „Vigilia S. Martini“ dans le Martyrologe hiéronymien.* F. Halkin, s. J.: *Les Vies grecques de S. Pachôme.* Bulletin etc.

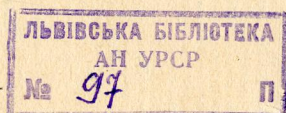
Biblica. Roma, Piazza della Pilotta 35. Fasc. 2. E. Power: *The ancient gods and language of Cyprus revealed by the Accadian inscriptions of Amathus.* G. Graf: *Arabische Übersetzungen der Apokalypse.* P. Joüon: *Notes philologiques sur le texte hébreu d'Isaïe 11, 13; 42, 14; 50, 11; Jérémie 1, 5; 1, 14; 20, 10; 27, 10; 31, 40; 43, 12.* A. Ramirez: *Un texto puntuado y Masora de la escuela de Ahrón ben Mošeh ben Ašer.* A. Mallon: *Notes sur quelques sites du Ghôr Oriental. II. Entre Wady, Nimrin et la Mer Morte.* Nouveaux tells du premier âge du Bronze. Recensiones etc. Fasc. 3. H. Hänsler: *Die biblische Chronologie des 8. Jahrhunderts v. Chr.* E. Power: *The House of Caiphas and the Church of St. Peter. I. Criticism of an erroneous interpretation of the texts.* P. Joüon: *Notes philologiques sur le texte hébreu d'Ezechiel 4, 17; 13, 6; 27, 12—24; 27, 32; 28, 7; 28, 12; 29, 12; 30, 22; 31, 4; 31, 13; 32, 9; 32, 10; 32, 30.* G. Messina: *La dottrina Manichea e le origini del Cristianesimo.* J. B. Schamberger: *Die Chronologie der Hammurabi-Zeit nach neueren Forschungen.* Recensiones etc.

Bogoslóvni Vestnik. Ljubljana. 1929. Zv. III—IV. Grivec: *„Rerum orientalium“.* Bren: *Boj za porciunkulski odpustek v ljubljanski kofiji (Controversia de indulgentia Portiunculae in dioecesi Labacensi).* Rožman: *Novo vprašanje o izrednem delivcu vsjnih redov.* Lukman: *Kartuzijana Sifrida iz Jurkloštra „Commendacio celle“.* Balič: *De Collationibus Joannis Duns Scoti, Doctoris subtilis et Mariani.* Ehrlich: *Šamanizem.* Ujčić: *Krepost zmernosti v spisih sv. Janeza Hrizostoma.* Praktični del etc.

(Решта бібліографії в слідуєчій книжці.)

Печатається за дозволом гр.-кат. Митропол. Ординаріату у Львові.
Редакцію веде: о. Д-р Й. Сліпий. — Redactionis curam gerens: J. Dr. Slipyy.

В адміністрації „Богословії“

ЛьВІВ, Коперника 36

можна набути:

[IN ADMINISTRATIONE „BOHOSLOVIA“ (Leopol, Kopernik 36)
venient libri:]

Богословія	т. I.	(Bohoslovia vol. I.)	2 Dol. a.
„	т. II.	(„ vol. II.)	2 „ „
„	т. III.	(„ vol. III.)	2 „ „
„	т. IV.	(„ vol. IV.)	2 „ „
„	т. V.	(„ vol. V.)	2 „ „
„	т. VI.	(„ vol. VI.)	2 „ „
„	т. VII.	(„ vol. VII.)	2 „ „

Видання „Богословії“ (Ed. „Bohoslovia“):

1. Dr. Jos. Slipuj: De amore mutuo et reflexo in processione Spiritus Si explicanda p. IV + 29. 8° — 1/2 Dol. (3 зол.)
2. о. Др. Г. Костельник: Границі вселенної (Dr. G. Kostelnyk: De finibus universi) ст. 61. 8° — 1/2 Dol. (3 зол.)
3. Dr. A. Landgraf: Partes animae norma gravitatis peccati p. 54. 8° — 1/2 Dol. (3 зол.)
4. о. Др. Й. Сліпий: Св. Тома з Аквіну і схолястика ст. 76. 8° (Dr. Jos. Slipuj: De S. Thoma Aq. atque theol. et philosophia scholastica) — 1/2 Dol. (3 зол.)
5. Dr. Theod. T. Haluscynskij OSBM: De ucrainis S. Scripturae versionibus p. 22, 8 — 1/4 Dol. (2 зол.)
6. Dr. Jos. Slipuj: Num Spiritus Sanctus a Filio distinguatur si ab eo non procederet? p. 36, 8' — 1/2 Dol. (3 зол.)
7. о. Др. Сп. Кархут: Нове видання Службника (Dr. Sp. Karchut: Nova editio Liturgiconis slavici) ст. 34. 8° — 2'50 зол.

Праці Бог. Наук. Товариства (Opera Theologicae Societatis Ucrainorum):

Виходять під проводом о. проф. Д-ра Йос. Сліпого — Sub directione Prof. Dr-is Jos. Slipuj.

Т. I. Св. свщм. Йосафат Кунцевич (S. Josaphat Kuncewicz) — матеріяли і розвідки з нагоди ювілею, зібрав

о. Др. Й. Сліпий, ст. 261. 8°, ціна 2 Dol. (14 зол.)

Т. II. Dr. Jos. Slipuj: De principio spirationis in SS. Trinitate p. VIII + 120. 8° — 1 Dol. (7 зол.)

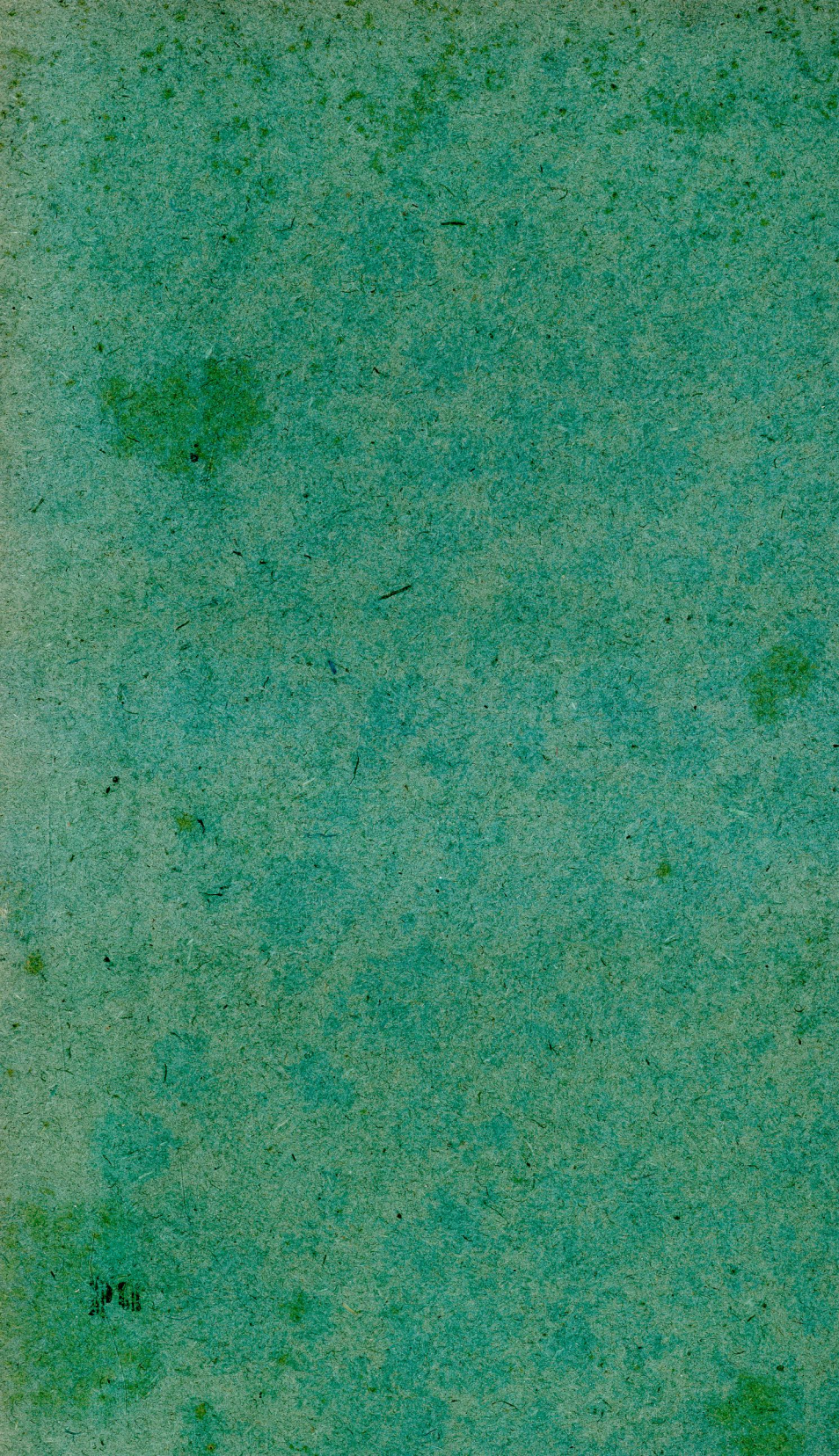
- Т. III. о. Др. Спирідон Кархут: Граматика української церковнослов'янської мови (Grammatica linguae ecclesiasticoslavicae ucrainicae) ст. XIX + 284, 8', ціна 2 Dol. (15 зол.).
- Т. IV—V. Аскетичні твори св. Отця нашого Василя Вел. (Opera Ascetica S. Basilii Magni) — переклав з грецького митроп. Андрей Шептицький, ст. XIV + 490. 8°, ціна 2 Dol. (17 зол.).
- Т. VI. о. Др. Василь Лаба. Біблійна Герменевтика (Hermeneutica biblica) ст. 148. 8°, ціна 1 Dol. (7 зол.).
о. Йосиф Сліпий: Богословське Наукове Товариство і його статути, ст. 19. 16° — 35 сот. (5 ст. а.).

ЧИ ВИ ВЖЕ СТАЛИ ЧЛЕНОМ
БОГОСЛОВСЬКОГО
НАУКОВОГО :::: :::: ::::
:::: :::: ТОВАРИСТВА ?

ЗГОЛОШЕННЯ ПРИЙМАЄ
СЕКРЕТАР ТОВАРИСТВА:
ЛЬВІВ, КОПЕРНИКА Ч. 36.

ПЕРЕДПЛАТА НА „БОГОСЛОВІЮ“ В КРАЮ
2 ДОЛ. РІЧНО.
ЧЛЕНИ „Б. Н. Т.“ ДІСТЯЮТЬ „БОГОСЛОВІЮ“
ДАРОМ.

Прохаємо вирівнати залеглости.

0097

1937
19. 37

0,60

ИП-22.684
7-1-4

БІБЛІОТЕКА
НАУКОВОГО ТОВ. ІМ. ШЕВЧЕНКА
у Львові.
III ~~30985~~ / 1929

30985
Богданові
1929
л. 1-4.